

Litteraturkrönika 2010

Av Lars-Olof Delsing, Lars-Erik Edlund, Göran Hallberg och Karl G. Johansson

Krönikans avdelningar åtskiljs av asterisk. De är ämnesvis ordnade från allmänt till specifikt: allmänspråkligt (indoeuropeiska, (ur)germanska) * skandinaviskt (ur-, fornnordiska) * särspråkligt: fornvästnordiska, isländska, färöiska * norska * danska * svenska * egennamn: ortnamn, personnamn, övriga namn. Inom avdelningarna redovisas arbetena i alfabetisk följd. Artiklarna signeras L.-O.D., L.-E.E., G.H. eller K.G.J.

*

Matthias Egeler, Walküren, Bodbs, Sirenen. Gedanken zur religionsgeschichtlichen Anbindung Nordwesteuropas an den mediterranen Raum. IX + 597 s. Belin/New York 2010 (De Gruyter). (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, herausgegeben von Heinrich Beck, Dieter Geuenich & Heiko Steuer. Band 71.) ISBN 978-3-11-024660-5; e-ISBN 978-3-11-024661-2; ISSN 1866-7678. Denna digra bok utgör den överarbetade versionen av Matthias Egelers ”promotions-skrift” framlagd i Oxford under hösten 2009. I fokus står de halvt gudomliga, ofta demoniska kvinnliga gestalter som möter döende på gränsen mellan liv och död, ”Diesseits und Jenseits”. De representeras av lite olika gestalter på europeiskt område som furier och valkyrior. Målsättningen med arbetet preciseras så här: ”Zum einen will sie eine Darstellung des Charakters der Walküren in der altnordischen Literatur vorlegen, und zum anderen nach der Stellung dieses Charakters im weiteren Kontext der frühen europäischen Religionsgeschichte fragen” (s. 28). När man på detta sätt tar ett helhetsgrepp om en empiri som berör kulturer långt från varandra och från vitt skilda tider, måste man vara vaksam på de metodologiska problemen – hur skall eventuella likheter egentligen tolkas? Här har tidigare forskning inte alla gånger varit så stringent men Egeler är på den punkten mycket observant. Boken dokumenterar källor in i minsta detalj men också mängder med uppgifter ur sekundärlitteratur inom en rad områden. Först behandlas valkyriorna på

nordiskt område, sedan det som kallas *bodb* i forniriskan samt de härtill eventuellt svarande gestalterna på romano-brittiskt och kontinentalkeltiskt område, inklusive iberiskt; övervägandena i dessa senare delar synes vara intrikata. Därefter möter man själbeledsagerskan Vanth i den etruskiska traditionen och slutligen furier, erinnyer, harpyor, kerer och sirener från Medelhavsområdet. Det är fascinerande att läsa om de många gestalterna i de tidiga europeiska kulturerna men man slås av att källäget skiljer sig mycket de olika områdena emellan. Källorna från Medelhavsområdet är äldre och mera utförliga, medan det nordiska materialet är sent och förhållandevis spretigt. Det för vårt sammanhang mest relevanta avsnittet rör valkyriorna. Valkyriorna, ”die Wählerinnen der Schlachtentoten”, deras förbindelse med döden, den krigiska kontext där de förekommer, deras existens i fågelhamn och de sexuella konnotationer som kan iakttas i förbindelse med dem i en senare tradition, allt detta och mer därtill beskrivs utförligt i kapitlet, vilket också behandlar de många namn de bär, bl.a. det i Grímnismál 36 nämnda *Herfjotur* ”Heeresfessel”. Man måste hålla med om att valkyriorna finns i en kontext ”das einen zentralen und facettenreichen Teil der Mythologie der Krieger bildet” (s. 115). Iriska *Bodb* befinner sig också i ett krigssammanhang, och här finns tydliga inslag av fågelförvandling och sexualitet. Över 200 sidor behandlar förhållandena i Etrurien med Vanth och olika motsvarigheter inom Medelhavsområdet, om vilka vi har ett rikt forntida material. Matthias Egelers undersökning behandlar ett stort och stundom svårtolkat material. Att det är fruktbart att analysera de forntida nordiska föreställningarna rörande detta material utifrån ett europeiskt perspektiv är emellertid tydligt, sedan kan man förstås diskutera hur likheterna bör tolkas – har föreställningarna något slags historiskt samband med varandra eller rör det sig om typologiska paralleller? Här kvarstår även efter Egelers studie en del frågor obesvarade men den fortsatta diskussionen kan nu ta sitt avstamp från en långt säkrare plattform än tidigare. L.-E.E.

Hubert Febr, Germanen und Romanen im Merovingerreich. Frühgeschichtliche Archäologie zwischen Wissenschaft und Zeitgeschehen, XVI + 806 s., Berlin/New York 2010 (Walter de Gruyter). (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde. Band 68.) ISBN 978-311-021460-4. ISSN 1866-7678. Denna gedigna vetenskapshistoriska presentation och kritiska granskning av den tillämpade arkeologiska forskningen kring ett tidigmedeltida centraleuropeiskt problemkomplex har inte med nordisk filologi att göra, även om tvärvetenskapliga inlägg från de båda granndisciplinerna historia och språkhistoria, särskilt ort-

namnsforskning, här och var indirekt berörs i texten. Men presentationen har tveklöst ett centralt kulturhistoriskt intresse. Kärnfrågan är hur den arkeologiska forskningen har tolkat, misstolkat, omtolkat och idag nytolkat iakttagbara fakta från det tidigmedeltida merovingerrikets s.k. ”Reihengrabfelder” i och omkring det dynamiska gränsområdet mellan ”romare” och ”germaner” i det som senare blivit bl.a. Belgien, Frankrike och Tyskland, detta mot bakgrunden av de blandkulturer som brukar kallas folkvandringstida. Det gäller på ett plan hur variationer/likheter beträffande gravfynd som vapen och klädedräktsdetaljer, eller gravarnas placering i vissa väderstreck, speglar faktiska etniska förhållanden: ”folkvandring”, tolkad som invasion, erövring, återerövring, eller som kulturell sammansmältning i gränsområdena efter romarrikets upplösning. Det gäller på ett annat plan den av cirkelbevisning och önsketänkande präglade vetenskapliga tolkningen, främst under nazisttiden, då forskningen togs i anspråk för att ge stöd åt teorier om etnicitet och maktinnehav. Presentationen beskriver hur europeiska forskare och institutioner vetenskapshistoriskt hamnade i två skilda läger, och försöker därefter lösa upp knutarna och återgå till kärnfrågan: merovingertidens ”Reihen-gräbenhorizont”. Presentationen sker i tre delar: 1. Den äldre 1800-talsforskningens konstruktion med likhetstecken mellan ”folk”, ”sed” (här: gravskick) och ”språk”, 2. Sekelskiftet och forskningsfaserna under 1900-talets förra hälft, präglade bl.a. av rasistiskt nationalstatstänkande, och 3. Efterkrigstidens nyorientering mot en strävan till samsyn kring kulturutvecklingen i undersökningsområdet, sådan den faktiskt speglas i det föreliggande materialet. G.H.

*

Nordiskfaget – tradisjon og fornying [på omslaget tillagt: Maal og Minne 100 år], Jon Gunnar Jørgensen & Lars S. Vikør (red.), 223 s., Oslo 2010 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-623-0. I samband med att Maal og Minne (hädanefter: MM) – där *maal* avser norsk, sedermera nordisk, språkvetenskap och *minne* bl.a. norrön filologi, namnforskning och folkminnesforskning – firade sitt hundraårsjubileum hölls ett seminarium vars förhandlingar nu utgetts tillsammans med några avslutande artiklar om Bymålslaget och MM. En översikt över nordisk språkvetenskap ges inledningsvis av Hans-Olav Enger utifrån beaktansvärda ämneshistoriska och ämneskritiska perspektiv. Odd Einar Haugen beskriver den norröna filologins utveckling i Norge från 1500-tal och framåt, där han dessutom förutspår att ”dei historiske spørsmåla vil framstå som desto meir forlok-

kande, fordi svara er opne, uvisse og krevjande” (s. 51) i en tid då texter från olika sociala medier formligen väller över oss. Intressanta tankar om språklig förändring finns i Helge Sandøys bidrag, som diskuterar utvecklingen av norskt språk från fornnorsk tid till vår tid. Det konstateras här att stora förändringar främst tycks ske under senare delen av medeltiden, något som författaren belyser sociolingvistiskt. Artikeln ger mersmak. (Jfr Sandøys Romsdalsk språkhistorie som presenteras på s. 211 f. i denna krönika.) Om urbana talspråksstudier på norskt område skriver Brit Mæhlum och Unn Røyneland i en gemensam artikel. Amund B. Larsens tidiga insatser dras här, inte oväntat, fram. Behovet av studier rörande multietniskt ungdomsspråk, där hittills endast Oslo dokumenterats, understryks dessutom. Textvetenskapens framväxt och utveckling mot en mer ambitiös kultursemiotik som speglar samspelet mellan text och kontext beskrivs av Johan L. Tønnesson. Om namnforskningens ställning i MM skriver Tom Schmidt, om folkdiktning och folkminnesforskning som universitetsdiscipliner Olav Solberg. Ett viktigt bidrag är Michael Barnes’ som har titeln ”Mål og metode i runeforskningen”. Här pläderas klokt – och med framdragande av ”avskräckande” exempel – för att ”teori og metode skal være våre tjenere – ikke våre herrer”. Runortografin och diskussionen om den dryftas initierat av Barnes. I en sista avdelning finner man Einar Lundebys artikel om Bymålslaget och MM fram till 2002, kompletterad av Ruth Vatvedt Fjelds översikt rörande 2000-talet. Vidare finns här Jan Ragnar Haglands kartläggning av andelen bidrag i MM som rör norrön filologi, runologi och folkminnen under olika tider, och Svein Lies motsvarande studie av bidragen rörande ”nyere språk, språkhistorie m.m.”. Ett inledande förord är signerat av redaktörerna. Boken innehåller värdefulla översikter som visar ämnesutvecklingen på flera forskningsområden. De ämneskritiska perspektiv som kommer till synes i flera av bidragen är av särskilt intresse. L.-E.E.

Gro-Renée Rambø, Historiske og sosiale betingelser for språkkontakt mellom nedertysk og skandinavisk i seinmiddelalderen – et bidrag til historisk språksosiologi, 421 s., Oslo 2010 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-621-6. Det finns efterhand en ganska omfattande forskning om hansans språkliga inverkan i Skandinavien under senmedeltiden, framför allt med fokus på frågor som rör språkkontakt. Och de senaste hundra åren har sett många historiska studier av hansans politiska makt. I sin avhandling kombinerar Gro-Renée Rambø ett språkkontaktperspektiv med sociolingvistisk teori och metod i ett försök att nyansera bilden av kontakten mellan medellågtyska och de skandinaviska språken. Hennes

ambition är inte att ge en fast och slutgiltig bild, utan snarare att nå ny förståelse för de villkor under vilka språkkontakten skedde i perioden. Ett nytt grepp i Rambøs avhandling är också det att studera språkkontakten i flera medeltida städer i hela det skandinaviska området, Ribe och Köpenhamn i Danmark, Kalmar och Stockholm i Sverige och Bergen, Oslo och Tønsberg i Norge. Dessutom har hon valt att placera Visby och Gotland som en egen enhet. I ett inledande kapitel diskuterar författaren de grundläggande frågorna om språkkontakt och språklig variation under medeltiden och om hansans position i Skandinavien. Därefter följer ett omfattande kapitel om forskningen om språkkontakten mellan medellågtysk och de skandinaviska medeltidsspråken. Del 2 i avhandlingen omfattar ett stort teori- och metodkapitel som behandlar språkhistorisk och sociolingvistisk teori liksom de teoretiska ramarna för forskningen om språkkontakt. Därefter följer den största delen av avhandlingen som omfattar kapitlen 4 till 7 där Rambø går igenom materialet för de respektive områden hon avgränsat. Gotland och Visby får ett eget kapitel 5 som följs av Danmark (Köpenhamn och Ribe) i kapitel 6, Sverige (Kalmar och Stockholm) i kapitel 7 och slutligen Norge (Bergen, Oslo och Tønsberg) i kapitel 8. Strukturen i varje redovisningskapitel är densamma, med en behandling av de språksociala och historiska ramarna, följt av en diskussion om villkoren för språkkontakten i respektive stad och land. I avhandlingens fjärde del ägnas slutligen det nionde kapitlet åt en uppsummering av resultaten från del 3. Gro-Renée Rambø presenterar omfattande insikter i forskningen om både språkkontakt och sociolingvistisk forskning med ett historiskt perspektiv. Dessutom har hon sammanställt en överblick över språkkontakten mellan medellågtyska och de skandinaviska medeltidsspråken som delvis bryter med traditionen att studera fornsvenska, norrønt eller gammeldansk isolerat, något som är högst relevant att göra om vi ska få nya insikter. K.G.J.

*Gun Widmark, Det nordiska u-omljudet. En dialektgeografisk undersökning. Del 2, 326 s., Uppsala 2010 (Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 81.) ISSN 0083-4661. ISBN 978-91-506-2136-5. Denna bok är en fortsättning på den studie av det nordiska u-omljudet som förf. disputerade på 1959. Det är glädjande att förf. haft kraften att återkomma till ämnet efter så lång tid, inte minst för att vi nu har fler och bättre redskap för att beskriva ljudförändringars spridning och tillbakagång. Studien tar sig an den variation som finns i Norden mellan omljudda och icke omljudda former (främst av kort a), såsom *hand/hönd*. Materialet är framförallt hämtat från de nordiska dia-*

lekterna, men även medeltida skriftmaterial används. Problemet är bland annat att dialektgeografin ofta ger gränser för enskilda ord snarare än för fonem i preciserade fonetiska omgivningar. Förf. ger i kap. 2 en ingående beskrivning av olika typer av u-omljud, där fonematiseringen av den omljudda vokalen diskuteras för olika fonetiska omgivningar. Här tecknas bilden av hur u-omljudet faktiskt genomförs relativt konsekvent i hela Norden. I kapitel 3 går förf. igenom de vägar som den omljudda vokalen tar under senare tid och hur den på många platser återgår till a, eller faller samman med andra fonem. Denna mångfacetterade reträtt är central i boken. I fjärde kapitlet sätts variationen in i ett större dialektgeografiskt sammanhang, där olika skeden och strömningar i historien får ge bidrag till förklaringen av utjämningar och reträtter. På sidan 138 skriver förf. ”Det rörde sig verkligen om en ljudlag. Omljudets reträtt förefaller däremot ha varit mer oordnad.” Denna intressanta bok ger framför allt en beskrivning av denna oordnade reträtt, och visar på hur mångfacetterad den kan vara, och hur många faktorer som är inblandade. I slutet av boken finns en bilaga med runbelägg samt personregister och ordregister.

L.-O.D.

*

Ásgeir Blöndal Magnússon, Úr fórum orðabókarmanns. Greinasafn Ásgeirs Blöndals Magnússonar. Gefið út í aldarminningu hans 2. nóvember 2009, red.: Ágústa Þorbergsdóttir, Gunnlaugur Ingólfsson & Jónína Hafsteinsdóttir, Reykjavík 2010 (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum). ISBN 978-9979-654-11-7. Ordboksmannen Ásgeir Blöndal Magnússon föddes 2 november 1909. För att markera hundraårsdagen av hans födelse har Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum i Reykjavík utgivit en samling av hans artiklar som speglar hans verksamhet som ordboksmann, språkvetare och inte minst folkbildare. Ásgeir hade en lång arbetstid vid universitetets ordboksinstitution, Orðabók Háskólans, från 1947 till 1979. Under den tiden deltog han också flitigt i radioprogrammet *Íslenskt mál*. Efter hans död publicerades det stora arbetet *Íslensk orðsifjabók*. Föreliggande bok är en samling av hans artiklar från den första publicerade, en recension i *Arkiv för nordisk filologi* 1950, till dem han publicerade efter sin pensionering 1979. Boken består av två delar, en för artiklar som rör lexikografi och där också en del av stoffet från tidskrifter som *Íslensk tunga* är representerat, och en del som representerar Ásgeirs övriga språkvetenskapliga publicering. Här får vi goda exempel på Ásgeirs språkvetenskapliga intressen och hans arbete med att kartlägga och beskriva isländskt ordförråd. Det är uppmuntrande

att se att man på Island har energi och möjlighet att ge ut en artikelsamling av det här slaget som sannolikt inte rangeras högt på universitetets poängskalor för publicering, men som är av desto större intresse för den som inte tror att all forskning har ett *bäst före*-datum. Utgivare och institut ska därför ha heder av utgivningen!
K.G.J.

Margaret Clunies Ross, The Cambridge Introduction to Old Norse-Icelandic Saga, Cambridge 2010 (Cambridge University Press). ISBN 978-0-521-73520-9. Den engelskspråkiga forskningen om norrön litteratur är välförsedd med introduktionsböcker. Bara under det senaste decenniet har Rory McTurk redigerat *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture* (2005) och författaren till här presenterade bok, professor emeritus Margaret Clunies Ross, har skrivit *A History of Old Norse Poetry and Prose* (2005). I den nu utkomna boken behandlar Clunies Ross, som titeln antyder, de isländska sagorna. Men liksom i McTurks bok används benämningen "Old Norse-Icelandic" för att också inkludera en del av den översatta sagalitteratur som anses ha tillkommit i Norge. Clunies Ross skriver också i sin bok att hon inte vill avgränsa sin introduktion till islänningasagorna, den internationellt mest kända gruppen av sagor, utan också behandla andra typer av sagor, som t.ex. de översatta *riddarasögur* eller de mer fantastiska sagor som går under benämningen *fornaldarsögur*. Det måste dock sägas att denna intention inte alltid efterlevs; fokus ligger helt tydligt på islänningasagorna och de allra flesta exemplen kommer från denna grupp av sagor. I ett första kapitel ges en allmän historisk inledning till Island. Därmed glömmes författarens intentionen att hålla ett norsk-isländskt perspektiv. Det hade kanske varit värt mödan att låta denna inledning omfatta också Norge. I kapitel 2 diskuterar Clunies Ross avgränsningen av just den norrön-isländska sagan på ett intressant sätt, och här behandlas just termen *Old Norse*. Också betydelsen av ordet *saga* får en genomgång. Det tredje kapitlet handlar om den isländska sagans ursprung på ett sätt som ger läsaren både insikter i själva sagatraditionen och i forskningen omkring denna. Kapitel 4 kommer in på frågan om datering och kronologi för de olika sagorna. Här diskuterar Clunies Ross utförligt kriterier för datering av verken i förhållande till bland annat de handskrifter där de har bevarats. I ett femte kapitel kommer författaren in på sagornas teman och den värld de utspelar sig i. Här behandlas flera undergrupper som t.ex. *fornaldarsögur*, kungasagor och de översatta, norska *riddarasögur*. Clunies Ross diskuterar i kapitel 6 sagornas berättarteknik, stil och perspektiv, och i kapitel 7 kommer hon in på sagornas struktur, bland annat den

traditionella uppbyggnaden med en växande konflikt som leder till en uppgörelse och därefter till lösning. Kapitel 8 handlar om sagornas materiella sida, alltså de handskrifter där de bevarats och hur dessa har förvaltats under de senaste fyrahundra åren. Till slut, i kapitel 9 behandlar författaren tidigare forskningstraditioner och hur sagorna har dragits in i internationell forskning. Boken har många noter med användbara referenser och en väl sammansatt lista över forskningslitteratur för vidare läsning. Ett index gör det lätt att finna uppgifter om verk, kända författare, forskare och ett urval av ämnesord. Boken är avsedd både för studenter som just har börjat sina studier av den här litteraturen och för mer avancerade läsare. Detta blir ibland, liksom i Clunies Ross ovan nämnda bok om poetik och poesi, inte helt lyckat: vissa avsnitt blir alltför grundläggande för den mer avancerade sagaforskaren och helt utan nyheter, medan andra avsnitt där Clunies Ross har sin egen forskning att bygga på, med stor sannolikhet kommer att upplevas som alltför svåra av nya studenter. Kanske hade boken vunnit på att klarare avgränsa vem som är den tänkta målgruppen.

K.G.J.

Creating the Medieval Saga. Versions, Variability and Editorial Interpretations of Old Norse Saga Literature, ed. by Judy Quinn & Emily Lethbridge, 337 s., Odense 2010 (University Press of Southern Denmark). (The Viking Collection. Studies in Northern Civilization. General editors: Margaret Clunies Ross, Matthew Driscoll & Mats Malm. Vol. 18.) ISBN 978-87-7674-532-5; ISSN 0108-8408. I denna volym har samlats ett antal artiklar som behandlar viktiga teman på sagafilologins område i vid mening. En god ingång i arbetets olika teman får läsaren i Judy Quinns omfattande inledning. De tre inledande uppsatserna introducerar mer allmänt olika metodologiska perspektiv. I artikeln ”Stitching the Text Together: Documentary and Eclectic Editions in Old Norse Philology” lyfter Odd Einar Haugen bl.a. fram utgåvor baserade på flera källor och med en uniformitet i struktur och ortografi, där ”the eclectic text is helpful for an understanding of the literary work preserved in the manuscripts”. Uppbyggandet av ett slags intertextuell ”open corpus edition” – möjligt att hantera med datateknikens hjälp – skisseras av Karl G. Johansson, vilken också bland mycket annat diskuterar etableringen av det han kallar *topical units* och *semantic units* i en text. M. J. Driscoll tar ett vidsträckt europeiskt grepp om det filologiska arbetet, och karakteriserar även olika (ofta implicita) metoder som använts i utgåvor av bl.a. Konráð Gíslason, Finnur Jónsson och Jón Helgason. De sex följande uppsatserna i volymen uppehåller sig vid enskilda texter, vilka belyses

inträngande ur olika aspekter. Det rör sig konkret om *Gísla saga Súrs-sonar* (Þórður Ingi Guðjónsson, Emily Lethbridge), *Orkneyinga saga* (Judith Jesch), *Sturlunga saga* (Guðrún Nordal), *Egils saga Skallagríms-sonar* (Margaret Clunies Ross) samt *Grettisfærsla* och *Grettis saga* (Kate Heslop). Många enskildheter skulle kunna dras fram i dessa arbeten, det blir här bara fråga om att presentera några smakprov. Þórður Ingi Guðjónsson illustrerar hur man kan utarbeta en edition av en saga baserad på flera versioner, en edition som lämpar sig för litterär analys men också tillrättalagts för läsare utanför den exklusiva fackmiljön. Judith Jesch visar hur Orkneyinga saga sannolikt utvecklats från att ha varit ett historiskt verk till ett narrativt arbete, en saga, dvs. den har varit, med underrubrikens ord, "A Work in Progress". Tolkningen av några dröm-sekvenser i Sturlunga saga analyseras inträngande av Guðrún Nordal som sätter in sagan i en adekvat tolkningsram. Grettisfærsla, ett poem som återfinns i Grettis saga kapitel 52, kan enligt Kate Heslop "make few claims to greatness". Heslop söker beskriva det senmedeltida sammanhang där detta poem skapades. I de två sista uppsatserna i volymen uppehåller sig Russell Poole vid þulir och för oss därigenom långt tillbaka i tiden medan Andrew Wawn fokuserar på Úlfs saga Uggasonar, vilken antagligen skrevs omkring år 1500. Boken avslutas med en mycket värdefull sammanhållen bibliografi samt register över namn och manuskript. Som Judy Quinn framhåller i sin inledning finns fortfarande inte något sammanhållet arbete om den västnordiska textederingens historia men när en sådan utges kommer det att bli "a history full of philological debate, changing literary fashions and developing theories of textual criticism, as well as nationalist and institutional politics" (s. 36). Vidare framhåller Quinn att det är en förhoppning att föreliggande volym "will stimulate interest in the intellectual history of the editing and interpretation of medieval sagas, as well as in editorial praxis" (s. 36 f.). Det får konstateras att volymen på ett utmärkt sätt uppnår dessa mål, både genom de enskilda bidragens teoretiska och metodologiska medvetenhet och genom den konkreta textexemplifieringen och diskussionen rörande enskilda texter.

L.-E.E.

Magnús Ólafsson of Laufás, Specimen lexici runici and Glossarium priscæ linguae danicæ, utg.: Anthony Faulkes & Gunnlaugur Ingólfsson, Reykjavík/London 2010 (Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi/Viking Society for Northern Research). (Orðfræðirit fyrri alda V.) Icelandic edition: ISBN 978-91-506-2164-8/UK edition: ISBN 978-0-903521-80-2. Specimen Lexici Runici (SLR) publicerades 1650 i Köpenhamn av Ole Worm.

Lexikonet var byggt på en sammanställning som den isländske prästen och fornlärd Magnús Ólafsson utfört, troligen åtminstone i slutfasen på direkt uppmaning av Worm. I föreliggande utgåva har den tryckta SLR avfotograferats och tryckts parallellt med handskriftstexten DG 55, en kopia av Magnús Ólafssons nu förlorade manuskript av förlagan till Worms utgåva, *Glossarium Priscæ Linguae Danicæ* (GPLD), tillkommen för Stephan Stephanius eget bruk och troligen kopierad av Stephanius själv. Enligt handskriften är kopieringen utförd 1636, men mycket talar för att denna påskrift stammar från förlagan och att avskriften snarare tillkommit senare, rimligen 1641. Detta och mycket mer kan man läsa sig till i Anthony Faulkes utmärkta inledning till utgåvan. Förutom att stå för introduktionen har Faulkes transkriberat handskriften DG 55 och skrivit en stor del av fotnoterna. Gunnlaugur Ingólfsson har sammanställt en ordlista och bidragit till fotnoterna. Han har dessutom korrekturläst transkriptionen av DG 55. Utgåvan innehåller en parallell uppställning av faksimil av SLR och en tillrättalagd version av GPLD efter handskriften DG 55. Därefter följer en omfattande notapparat, följd av en så exakt transkription av handskriften som trycket medger. Boken avslutas med den omnämnda ordlistan. K.G.J.

Rikke Malmros, Vikingernes syn på militær og samfund. Belyst gennem skjaldenes fyrstedigtning, Århus 2010 (Aarhus Universitetsforlag). ISBN 978-87-7934-497-6. Historikern Rikke Malmros har under en lång tidsperiod arbetat med frågor som rör vikingatidens historia med framför allt de svårhanterliga skaldedikterna som material. Nu har hon samlat detta arbete i en stor volym som utkommit på Aarhus universitetsforlag. Boken är presenterad som en monografi, men det framgår omgående att det rör sig om en samling fristående delar med mer eller mindre obearbetade reproduktioner av tidigare publicerade artiklar. I en inledning diskuterar författaren den danska ledningsforskningens historia, i en rent kronologisk framställning där tidigare forskare presenteras och diskuteras enskilt. Hon tycks inte vara intresserad av att försöka formulera någon slags syntes eller sammanhang mellan de olika forskarnas resultat. Därmed blir kapitlet, precis som mycket av boken, mest en väg för författaren att hålla fram sina egna ståndpunkter. I de följande kapitlen behandlas ledungen och vikingatidens samhällssyn med skaldedikten som främsta källa. Därefter kommer författarna in på skaldedikten som källa till historien. I bokens senare del återges de tidigare kapitlens innehåll i en kortfattad engelsk framställning. Bruket av skaldediktningen som källa är givetvis alltid problematisk. Den blir inte mindre av att författa-

ren inte själv har satt sig ned med stroforna i deras originalspråkliga form, utan snarare förlitat sig på Finnur Jónssons danska översättningar och hjälp från filologer med enskilda läsningar. Med tanke på hur komplicerad själva diktningen är och hur osäker traderingen i medeltidens handskrifter framstår, blir Malmros diskussion i praktiken byggd helt på sekundära källor, något som kraftigt reducerar hållbarheten i hennes resonemang. För den som är intresserad av vikingatidens syn på militär och samfund har boken säkert mycket att ge, men bruket av skaldedikterna är inte att rekommendera till efterföljd. Det finns god forskning om dessa dikter, men den kräver att forskaren sätter sig ordentligt in i poesi och poetik, liksom i forskningen om muntlig och skriftlig trädning. Dessvärre har Rikke Malmros inte haft möjlighet att leva upp till den arbetsinsats detta skulle kräva.

K.G.J.

Úlfar Bragason, Ætt og saga. Um frásagnafræði Sturlunga eða Íslendinga sögu hinnar miklu, Reykjavík 2010 (Háskólaútgáfan). ISBN 978-9979-54-892-8. Det här är en bok som har varit på väg under lång tid. Úlfar Bragason beskriver i sitt förord hur han har arbetat med stoffet i perioder mellan andra åtaganden, och hur han nu har lyckats få den nödvändiga tiden som krävs för att avsluta ett större arbete. Här är det säkert många forskare som känner väl igen sig. Úlfar Bragason har dock, under den långa tid han arbetet med kompilationen *Sturlunga saga*, etablerat sig som en av de absolut ledande kännarna av detta verk från 1200-talets Island. Traditionellt har verket, som i vissa delar anses bygga på ögonvittnesskildringar av händelserna, haft hög status som en redogörelse för Islands historia under 1100- och 1200-talets oroliga tider, med hårda strider mellan öns stormän. Úlfar Bragason anlägger emellertid ett mer renodlat litterärt perspektiv på kompilationen *Sturlunga saga*. Han konstaterar redan i rubriken till inledningen att *Flestar allar sögur voru ritaðar* 'De flesta sagor var skrivna', det vill säga att det i kompilationen *Sturlunga saga* främst är en litterär tradition i skrift vi möter, snarare än långa muntliga traditioner. Genomgående i boken påpekar författaren också att det har varit ett problem för tidigare forskning att man har betraktat kompilationen främst som en historisk källa, snarare än ett litterärt verk med alla de litterära referenser och stilmedel ett sådant bär vittne om. I totalt tio kapitel går författaren in på olika delar av kompilationen och diskuterar dem ur ett litterärt perspektiv. Úlfar Bragason argumenterar för att kompilatorn har tagit sig friheten att samordna och ändra i de texter han har samlat i kompilationen för att skapa det verk han ville ha. Detta är kanske inte helt oväntat i en medeltida kompilation, men här kastar det

nytt ljus över just kompilationen *Sturlunga saga*. Dessutom är argumenten för en genomtänkt plan för kompilationen och inte minst för den litterära bearbetningen goda. Úlfar Bragason har nu på ett vällyckat sätt samlat sin omfattningsrika forskning om *Sturlunga saga* i ett enhetligt verk. Det märks ibland att boken i vissa delar består av bearbetningar av artiklar som publicerats under en lång tidsperiod, men i det stora hela har delarna inarbetats på ett sätt så att det hela fungerar som en bok. Därmed får vi en värdefull ny behandling av detta viktiga verk som kommer att vara av stort värde för fortsatt forskning. K.G.J.

Vår eldste bok. Skrift, miljø og biletbruk i den norske homilieboka, red. af Odd Einar Haugen & Åslaug Ommundsen, 315 s., Oslo 2010 (Novus forlag). (Bibliotheca Nordica 3.) ISBN 978-82-7099-589-9; ISSN 1891-1315. Serien Bibliotheca Nordica har fått en flygande start; de två första volymerna presenterades i förra årets krönika. I föreliggande volym – som innehåller åtskilliga sidor i färg från de medeltida handskrifterna – behandlas på basis av inläggen vid några vetenskapliga sammankomster den fornnorska homilieboken. Redaktörerna för denna volym, Odd Einar Haugen och Åslaug Ommundsen, ger i den läsvärda inledningen en översikt över homilieboken (AM 619 4°) tillkommen i Bergen cirka 1200. Den innehåller dock, namnet till trots, inte bara homilier, utan får snarast karakteriseras som en samling uppbyggliga texter. Den har tidigare utgivits av C. R. Unger, George T. Flom och Gustav Indrebø, och en faksimilutgåva kom 1952, ombesörjd av Trygve Knudsen. En närmare redovisning av homilieboken – ”for hvem og til hva?” – ges av Kirsten M. Berg, och detta formar sig till en beskrivning av den miljö där homilieboken sammanstälts och anledningen till sammanställandet. Bakom den står kanske någon som fått sin utbildning i England, och möjligen skulle boken användas i undervisning vid Bergens domkyrka, även om alternativa tolkningar finns. Om den engelska påverkan minner Michael Gullick i bidraget om ”Skriveren og kunstneren bak homileboken”. Han understryker att man på paleografisk grund kan förlägga tillkomsten av handskriften till cirka 1200. Bas Vlam står för en kalligrafisk analys av skriften, som mynnar ut i konstaterandet att detta är en bruksbok och inte någon ”prydbok”. Om en eller flera händer varit verksamma vid tillkomsten av handskriften diskuterar Ranveig Stokkeland, varvid belyses hur skillnader i skriften egentligen *kan* tolkas – likheterna är ändå så stora i homilieboken att det, trots allt, ändå torde röra sig om en hand. Homilieboken och några därtill anslutande liturgiska handskriftsfragment – ”en fascinerende leivning frå norsk mellomalder” som det uttrycks (s. 149) –

granskas av Åslaug Ommundsen, och det konstateras här att dessa olika handskrifter vittnar om aktiviteten hos en skicklig och resursstark person som säkert spelat en stor roll i sin samtid. Skrivaren var notkunnig och kan ha varit kantor vid den prästkommunitet där han arbetade. Den kommuniteten kan ha varit antingen domkapitlet i Bergen, som ovan nämnts, eller Jónsklostret där. Musikvetaren Gisela Attingers analys av musiknotationen i antifonariefragmenten vid norska Riksarkivet visar att den som skrivit homilieboken också varit engagerad i tillkomsten av flera av dessa fragment. I ett som jag tycker fascinerande bidrag i volymen tecknar medeltidslatinisten Aidan Conti bilden av handskriften såsom tillkommen i en i samtiden aktuell ”dynamisk pastoral kontext som producerade materiale for aktivt å imøtekomme de siste trendene innenfor prekenvirksomhet og åndelig veiledning” (s. 186), och augustinernas roll i detta sammanhang betonas. Mer allmänt om det engelska inflytandet på den tidiga norska kyrkan skriver Olav Tveito, vilken tidigare arbetat med den skandinaviska missionstiden. Ett intresseväckande bidrag av konsthistorikern Kristin B. Aavitsland om vad som kunde kallas ”visuell lesekyndighet” föregår volymens sista studie, Kirsten M. Bergs & Michael Gullicks om innehållet och strukturen i den aktuella handskriften. Denna samlingsvolym innehåller utförliga engelska sammanfattningar, en lista över vissa facktermer, en sammanhållen litteraturlista och person-, verk- och handskriftsregister. Den norska homilieboken belyses perspektivrikt och på ett tillgängligt sätt i denna välredigerade bok. Den ger, alldeles som de tidigare delarna i serien, mersmak. L.-E.E.

*

Elin Gunleifsen, Attributive uttrykk for prototypisk possessivitet. En komparativ studie av talespråklig variasjon og endring i Kristiansand og Arendal, 307 s., Oslo 2010 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-622-3. Elin Gunleifsen behandlar i denna avhandling uttryck av typen *Pers/mannens jakke, Per/ mannen si jakke, hos/hosses/hoses jakke, jakka hanses/hosses/hoses/disses/dises, jakka til Per* m.fl. hos talare i Kristiansand och Arendal i Agder. Av intresse för författaren är på ett övergripande plan talspråksvariationen och dess förändringar. En bakgrund till studien tas naturligt nog i tidigare undersökningar av de aktuella stadsmålen av Fridtjof Voss (Arendals bymål, 1940) och Arnulf Johnsen (Kristiansands bymål, 1942–54). Avhandlingen har sociolingvistisk anläggning, och anknyter till det ökande intresset för stadsspråk. Kortfattat beskrivs därför talspråksforskningen i Norge liksom forskning om stadsspråk och om

språklig variation och förändring. Possessiva uttryck i tredje person på nordiskt område beskrivs språkgeografiskt och till någon del språkhistoriskt i kap. 3. Avgränsningen av den prototypiska possessiviteten och förhållandet mellan possessivitet och kasus genitiv dryftas mer teoretiskt. Författaren tar sig också an sina metodiska val, diskuterar hur materialet skall värderas, och redovisar i ett särskilt kapitel hur studien i detaljer är upplagd. I ett längre kapitel dryftas de konkreta resultaten: först de fall där possessorn är ett substantiv, där bl.a. skillnader ifall det rör sig om appellativer eller proprier diskuteras; sedan de fall där possessorn är ett pronomen, där vissa skillnader i användning mellan talare i Kristiansand och Arendal står i fokus; och sist fall med det possessiva uttrycket i olika syntaktiska funktioner, där det främst kommer att röra sig en analys av semantiska faktorer. I det andra resultatkapitlet visas att de olika språkbrukarnas val av possessiva former växlar, och att olika typer av språkbrukare kan iakttas, nämligen traditionella, moderna och sådana som befinner sig i en brytningsfas. Avhandlingen illustrerar hur en språklig förändringsprocess kan ta sig ut. Det hade varit möjligt att koncentrera framställningen en hel del – redovisning sker exempelvis på detaljnivån både i text och i bilagor, och en del resonemang är mycket utförliga –, och resultaten hade dessutom gärna kunnat lyftas upp på en än mer generaliserad nivå. Men det tål att understrykas att studien ger en klar bild av de förändringsprocesser som sker med ”attributive uttryck för prototypisk possessivitet” i de aktuella dialekterna, och av den anledningen har ett givet värde.

L.-E.E.

Paulina Horbowicz, How to be Norwegian in Talk? Polish-Norwegian interethnic conversation analysis, 386 s., Oslo 2010 (Novus forlag). (Studia Nordica 6. International Contributions to Scandinavian Studies, ed.: Ernst Håkon Jahr) ISBN 978-82-7099-573-8. Denna bok är en lätt reviderad version av författarens doktorsavhandling (Adam Mickiewicz-universitetet, Poznań 2009). Den tar sig an kulturella förutsättningar för talspråket så som det kan iakttas i dialoger på norska mellan infödda norrmän och polsktalande. Syftet är att med hjälp av samtalsanalytiska metoder förstå och beskriva förutsättningarna för och manifestationer av ett norskt kommunikationsmönster. Studien syftar också till att kasta ljus över sidor av kommunikationen som kan förtjäna särskild uppmärksamhet inom språkinläringen. Efter inledande teoretiska kapitel om kulturella ramar och kommunikativa praktiker, presenterar förf. sitt material som består av 13 inspelade samtal mellan polacker med norska som andraspråk och infödda norrmän. De är i genomsnitt en halvtimme långa,

och flertalet är videoinspelningar, men inte alla. De 14 polska testpersonerna var 25–55 år gamla och hade varit i Norge 1–16 år. Omständigheterna kring samtalen är varierade med avseende på var de äger rum och huruvida deltagarna känner varandra sedan tidigare. Studien ger en beskrivning av ett norskt etniskt konversationsmönster som sätts i relation till begrepp som jämlikhet, harmoni, förutsägbarhet och distans. Den avslutas med några förslag till hur undervisning i norska som andraspråk kan dra nytta av studien.

L.-O.D.

Helge Sandøy, Romsdalsk språkhistorie. Från runer til sms – och vel så det, 343 s., Oslo 2010 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-612-4. Romsdalsk är den nordligaste utposten av vestlandsk. Gränsen mellan dialekten i Nordmøre och det mål som talas i Romsdal går av allt att döma minst tusen år tillbaka i tiden, och manifesteras genom tydliga skillnader mellan dialekterna. Sedan Helge Sandøy presenterat de språkliga särdragen i romsdalsk, interna skillnader inom området klarlagts och därmed olika typer av romsdalsk synliggjorts, kommer han in på de äldsta spåren av språk i området. Här har funnits folk under kanske 4000 år men de äldsta fysiska språkminnesmärkena utgörs av några runinskrifter från 400- och 500-talet. Dessa presenteras, liksom de äldre ortnamnen i området, där inte minst ortnamnet *Romsdal(en)* bjuder på tolkningsproblem av olika slag – de intrikata resonemangen presenteras föredömligt. Olika typer av bebyggelsenamn liksom skilda grupper av naturnamn redovisas också. De följande kapitlen som behandlar olika språkliga epoker har en i stort sett likartad uppläggning: först en allmänhistorisk översikt, sedan en redovisning av de språkliga vittnesbörd som finns från den aktuella tidsperioden, sedan en översikt över språkförändringar och språkkulturen – som kan behandla skriftkultur, skolväsen, personnamn m.m. – samt i de flesta kapitlen ett avsnitt om språkkontakt. I det kapitel som handlar om språket från omkring 1300 fram till 1500-tal noterar man främst de många och betydelsefulla språkförändringarna: svarabhaktivokal *e* etablerar sig, verkan av progressivt *j*-omljud och palataliseringar kan iakttas, liksom en hel del andra ljudförändringar, förändringar i morfologin noteras m.m. Förändringarna under perioden 1500–1800 exemplifieras med hjälp av bl.a. skattehandlingar, amtmansuppteckningar från 1744 och en bröllopsdikt. Språkkontakter lyfts fram med bl.a. ett nederländskt inflytande. Kapitlet som rör 1800-talet rubriceras ”Nasjonen skal byggast”, och det kapitel som ägnas 1900-talet har rubriken ”Den moderne tida”. Här noteras enskilda avsnitt om insamlingar av traditionsstoff och om Molde stadsmål. Det sista kapitlet i boken är ett experiment. Med utgångspunkt från en

text som Ivar Aasen återgivit efter nordmøringer, har Sandøy sammanställt en gammalnorsk ("gammalromsdalsk") version samt två romsdalska, en som avser att spegla dialekten ca 1800 och en som speglar talspråket av idag. Texterna jämförs med varandra på olika språkliga nivåer, och författaren konstaterar att under 550-årsperioden 1250–1800 sker 11 förändringar i lexikon, 7 rörande syntax, 33 i böjningsförhållanden och 100 rörande ljudförhållanden, sammanlagt alltså 151 förändringar eller 27 per sekel. Under perioden 1800–2000 däremot sker 1 lexikal förändring, 4 rörande böjning och 4 rörande ljud, alltså sammanlagt 9 förändringar eller ca 4 per sekel. Även om undersökningen är liten och resultaten också i övrigt kan diskuteras, får man hålla med om att språkförändringarna "dei siste par hundreåra er relativt småe i forhold til alt det som skjedde i språket før" (s. 309). Boken innehåller åtta grammatikrutor och sjuutton kartor – några av de senare brister tyvärr lite i reproduktion. Det ligger nära tillhands att jämföra denna monografi med Trøndersk språkhistorie som kom 2008 och som presenterades i krönikan (ANF 2009, s. 249 ff.). I Romsdalsk språkhistorie är studieobjektet mer avgränsat, och variationen helt givet också mindre än för Trøndelags del. Språkförändringsperspektivet är generellt sett tydligare framskrivet i Sandøys bok. Med den uppläggning som Helge Sandøy valt blir monografien en god introduktion till området språk, dialekt och språklig förändring. L.-E.E.

Systematisk, variert men ikke tilfeldig. Antologi om norsk som andrespråk i anledning Kari Tenfjords 60årsdag, red.: Hilde Johansen, Anne Golden, Jon Erik Hagen & Ann-Kristin Helland, 246 s., Oslo 2010 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-581-3. Denna festskrift tillägnad Kari Tenfjord innehåller sammanlagt tjugo kortare artiklar inom norska som andraspråk och angränsande ämnen. Spännvidden är relativt stor, och här ges bara några exempel som visar på denna. Anne Golden diskuterar kort statistisk metod i språkvetenskapen, och trion Karen Margrete Dregelid, Sigrun Eilertsen och Aasne Vikøy presenterar några tankar om anpassning av läromedel och undervisning till andraspråksinlärare inom universitetet. Marit Helene Kløve ger exempel på hur norskan hos en på 20-talet utvandrad norskamerikan ser ut efter nio år i USA. Andra artiklar tar sig an specifika grammatiska eller semantiska frågor utifrån texter skrivna av andraspråksinlärare, såsom Kjartan Sørlands artikel om substantivfraserna eller Ann-Kristin Hellands artikel om teliska och ateliska verb. Victoria Rosén och Koenraad De Smedt bidrar med en artikel om uppmärkning av inlärarkorpus. L.-O.D.

Henrik Galberg Jacobsen, Ret og Skrift. Officiel dansk retskrivning 1739–2005. Bind 1. Direktiver. Aktører. Normer; Bind 2. Ordlistor. Kronologi. Bibliografi, 1202 s., Odense 2010 (Syddansk Universitetsforlag). (Dansk Sprognævns skrifter 42.) ISBN 978-87-7674-474-8; ISSN 0415-0155. I maj 2010 lades detta mäktiga tvåbandsverk fram som doktorsavhandling vid Syddansk Universitet i Odense. Ret og Skrift utgör en utförlig beskrivning av den officiella danska rättskrivningens historia men vill också bidra till ”en forståelse af de samfundsmæssige, politiske og sproglige faktorer der har ført til den officielle danske retskrivning” (s. 25). Det som fokuseras är den rättskrivning som föreskrivs av offentliga myndigheter, även om ibland också sådana privata rättskrivningsnormer skymtar fram som senare uppnått officiellt erkännande. Tidigare forskning om rättskrivning finns i olika språkhistoriska framställningar men också exempelvis i en del verk som tangerar literacyområdet. Dessutom finns tidigare rättskrivningsordböcker, och verk som rör enskilda problem som användningen av stora och små bokstäver, *aa/å* och annat. I verkets första del behandlas direktiv och aktörer samt normer. Här finner man en detaljerad beskrivning av normetablerande direktiv som framlagts under perioden och direktivens förhållande till varandra. Ramarna för rättskrivningen läggs genom dessa direktiv fast, och aktörerna träder mycket tydligt fram. Galberg Jacobsen börjar med Christan VI:s latinskoleförordning 1739, tar sig an Rasmus Rasks resp. N. M. Petersens rättskrivning, lyfter fram det nordiska rättskrivningsmötet i Stockholm 1869, belyser arbetet inom första och andra retskrivningsudvalget – rättskrivningen har tydligen väckt starka känslor och flera tumultartade möten relateras här –, redovisar rättskrivningsreformen 1948, det s.k. Majonæsekrigen 1985 samt kommakrig och kommafred under de senaste decennierna, mycket annat att förtiga. Om det som nu relaterats representerar den ortografiska statusplanläggningen, det som kunde kallas den ”ekstroverte ortografiplanlægning”, följer i genomgången av normer den ortografiska korpusplanläggningen, eller den ”introverte ortografiplanlægning”. I detta kapitel finner man en detaljerad genomgång av ett trettiotal normer som man förhållit sig till under olika perioder, exempelvis stora och små bokstäver i appellativ, enkel eller dubbel konsonant i *Ytring* resp. *Yttring*, användning av *c*, *q*, *x* och *z*, *aa* eller *å* och kommaterier. Vissa huvuddrag dras fram för den aktuella perioden, de gällande innehållsdirektiven fastläggs, en ”normprofil” upprättas och ett stort antal enskildheter diskuteras djupare. Andra bandet inleds med en behandling av avhandlingens lexikala inslag. Här redovisas stavningen av cirka 1 000 ord och ordformer som återfinns som officiella

normer från 1700-talets förra del fram till vår tid. Ett kapitel ägnat kronologin innehåller en genomgång av 1100 artiklar med ortografiska direktiv av betydelse för fastläggandet av den officiella normen. Materialet är av olikartad natur och är resultatet av en gigantisk arbetsinsats från författarens sida. Ett särskilt kapitel utgör dokumentationen av litteratur och arkivkällor. I en efterskrift riktas blicken framåt, och författaren diskuterar problem i den nuvarande rättskrivningsnormen, såsom kommatering och bruk av dubbelformer, och tillåter sig därvid att skissera möjliga lösningar på problemen. En fyllig dansk och engelsk sammanfattning avslutar arbetet. Ret og Skrift beskriver i största detalj den danska ortografins historia under perioden 1739–2005. Allt presenteras minutiöst, och redovisas utifrån olika perspektiv: vem är aktören, vad regleras osv. Man kan efter läsningen känna ett behov av något sorts sammanfattning där mer generellt ortografidiskussionen kunde ha satts in i sitt samhälls- och politiska sammanhang, och jämförelser även kunnat göras med förhållanden i andra nationer. Men att detta är en grundsten i nordisk språkbeskrivning står alldeles klart, och Galberg Jacobsens tvåbandsverk borde kunna inspirera till en motsvarande beskrivning också av exempelvis svenskan.

L.-E.E.

Jysk, øsmål, rigsdansk mv. Studier i dansk sprog med sideblik til nordisk og tysk. Festskrift til Viggo Sørensen og Ove Rasmussen utgivet på Viggo Sørensens 70-års dag den 25. februar 2011, redigert af Torben Arboe & Inger Schoonderbeek Hansen, 402 s., Århus 2011 (Peter Skautrup Centret for Jysk Dialektforskning, Nordisk Institut, Aarhus Universitet). ISBN 978-87-990871-3-6. Med denna festskrift uppmärksammas två trängna medarbetare vid Jysk Ordbog, Viggo Sørensen och Ove Rasmussen. Deras mångåriga insatser för ordboken lyfts fram i Torben Arboes förord, den andra redaktören, Inger Schoonderbeek Hansen, skriver för sin del om ordbokens långa förhistoria. Peter Skautrup, vilken som bekant haft en avgörande betydelse för Jysk Ordbog, får sitt porträtt som språkpolitiker tecknat av Henrik Galberg Jacobsen. Ett stort antal bidrag finns i boken inom området dialektologi och språkhistoria. Utgångspunkten för Allan Karkers bidrag är en översättning till jysk av ett av Ciceros tal, där Karker tecknar bakgrunden till översättningen, och Torben Arboe dessutom kompletterar med en kort karakteristik av dialekten i översättningen. Karen Margrethe Pedersen skriver om variationen av de relativa konjunktionerna i danska dialekter. Vid utvecklingen av *u* framför forndansk klusil och spirant i danska ösmål uppehåller sig Asgerd Gudiksen. Anette Jensen behandlar personnamn som ingår som huvudleder i sam-

mansättningar i samma grupp av dialekter. Artikeln har den talande rubriken ”Sjuskedorte, sladderside, somalene, svinemikkel och alle de andre”, och i särskild avdelning stannar Jensen upp vid sammansättningar med *Jan*. Ett intressant material redovisas av Erik Vive Larsen i dennes genomgång av repliker återfunna i Sokkelunds herreds domböcker från 1600-talets första del. Det finns i denna avdelning också ett bidrag från ett helt annat geografiskt område, nämligen Ann-Marie Ivars’ om sydösterbottnisk *så*-konstruktion. En avdelning i festskriften samlar bidrag om moderna dialekter, regionalspråk och sociolingvistik. Här finner man Lars Brinks artikel om vendelbomål i tre generationer där dialektens karaktärsdrag under olika skeden redovisas. Anker Jensen – som kallats Danmarks förste sociolingvist – och dennes uppsats om språkförhållandena i Åby sogn i tidskriften *Dania* 1898 behandlas av Finn Køster. Vid generaliseringen av *-et* som preteritumändelse i svaga verb stannar Inge Lise Pedersen upp. Om hur sönderjysk i tal och skrift kom att användas i kommunalvalskampanjen 2009, detta i syfte att markera Slesvigsk Partis regionala förankring, kan man läsa i Karen Margrethe Pedersens artikel, medan intonationen i modern danska med jysk resp. köpenhamnsk accent är ämnet för Tore Kristiansen, Marie Maegaard och Nicolai Pharao i deras gemensamma bidrag. Med tanke på de båda festföremålets vetenskapliga insatser är det inte särskilt anmärkningsvärt att skriften också innehåller ett antal artiklar om ordböcker och lexikografi. Hit hör Lena Wienecke Andersens uppsats om ord och sak-forskning som också involverar tankar kring hennes pågående avhandlingsarbete om ord på mjölkhanteringens område. Torben Arboe redogör för fasta ordförbindelser och talesätt i *Jysk Ordbog* och redovisar utifrån detta en del terminologiska tankar. Om informella beteckningar på platser i Danmark i form av ettords- eller flerordsbeteckningar (typen *Kjøbenhavnstrup*, *solskinsøen*, *Østersøens perle*) handlar Torben Christiansens bidrag. Med exemplifiering från norskt område illustrerar Tor Erik Jenstad frågan om deltagande observation som lexikografisk metod. Volymen innehåller också ytterligare ett antal artiklar i skilda ämnen, och avslutas med festföremålets bibliografier. Empirier av olika slag lyfts fram i somliga artiklar utan att några större ansträngningar görs för att analysera materialet, medan analysen i andra drivs mycket längre. Variationsvidden är m.a.o. stor. I det stora hela rör det sig dock om en värdefull samling artiklar på framför allt dialektologins och sociolingvistikens områden. L.-E.E.

Thorsten Andersson, Vad och vade. Svensk slätter-, rågångs- och arealterminologi, 163 s., Uppsala 2010 (Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur). (Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi 110.) ISBN 978-91-85352-84-5; ISSN 0065-0897. Ett första manuskript om termerna *vad* och *vade* utarbetade Thorsten Andersson för mer än fyrtio år sedan och nu utkommer arbetet i Kungl. Gustav Adolfs Akademiens actaserie. I monografins första avdelning utreder författaren de fsv. slättertermerna *vap* n. och *vapi* m. och de därtill svarande orden i svenska dialekter, *vad* n. och *vade* m. De i Mälardalslandet väl styrkta orden åsyftar tydligen den "uppvadade" rågång som vid slättern trampades upp mellan tegarna i den oskiftade byn, medan ordet utanför kärnområdet sekundärt fått en mindre preciserad användning, t.ex. på Åland där en hemmansrågång kan åsyftas. Orden *vad*, *vade* hör självfallet samman med verbet *vada* 'vada genom vattnet' som betecknar en rörelse där man försöker ta allt högre och längre steg. Precis så rörde man sig i det daggvåta gräset när man skulle markera gränslinjerna mellan ängstegarna. I arbetets andra avdelning granskas den vidare användningen av fsv. *vapi* och nysv. *vade* som rågångs- och områdesbeteckning, funktioner som tar utgångspunkt i slättertermen. Här behandlas *vapi* använt som beteckning för by- och gårdsområden och deras gränser, som beteckning för ett godscomplex, som beteckning för stadsområden och deras gränser (med sammansättningen *stadsvadhi*; jfr också *stadsvade* som historisk fackterm) och i sammansättningen *klostervadhi* som använts i Birgittinklostret i Vadstena. Vidare behandlas här fsv. *utvapi* och *invapi* samt *vapi* som ortnamnelement. Allt beskrivs ingående och med rik exemplifiering. Ett extra plus är arbetets båda språkkartor som med symboler eller skraffering visar ordformer i dialekt och fornspråk. Något enstaka problem lämnas olöst, såsom det hur förleden i ett vidsträcktare spritt *åvad* 'teglängd, som man plöjer utan att vända hästen' egentligen skall etymologiseras. Monografien belyser användning och spridning i fornspråk och dialekter av en svensk slätter-, rågångs- och arealterm, och berör på vägen betydelsefulla semantiska frågor. Därtill kompletterar Thorsten Andersson med sin monografi Söderwalls fornsvenska ordbok och dess supplement med en del ord, och lyckas dessutom precisera betydelsen av vissa ord i fornsvenskan. Tack vare sin systematiska framställning kan boken tjäna som förebild för hur en ordförrådsstudie med historiska förtecken kan – och bör – byggas upp. Också av den anledningen är det alldeles utmärkt att denna monografi nu utgetts.

L.-E.E.

Theres Bellander, *Ungdomars dagliga interaktion. En språkvetenskaplig studie av sex gymnasieungdomars bruk av tal, skrift och interaktionsmedier*, Uppsala 2010. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 84.) ISSN 0083-4661; ISBN 978-91-506-2164-8. Theres Bellander studerar i sin avhandling ungdomars språkliga interaktion i muntlig kommunikation, i skrift och i olika sociala medier i varierande sammanhang som i skolan, i hemmet eller i fritidsaktiviteter. Hennes mål är att ge en mångsidig bild av hur bruket av muntligt språk och skrift varierar i olika kontext och hur nya sociala medier används i dessa sammanhang. Hennes frågeställningar sammanfattas som: – Vilka verksamheter och verksamhetstyper deltar ungdomarna i? – Vilka medier använder de och hur använder de dessa? – Hur uttrycker sig ungdomarna muntligt och skriftligt i olika verksamheter och via olika medier? I ett inledande kapitel om tidigare forskning kommer författaren in på forskning om ungdomsspråk, om muntlig kommunikation och ungdomars skrivande, och dessutom senare forskning om bruket av sociala medier för kommunikation med särskild inriktning på ungdomars verksamhet. Bellander diskuterar i ett kapitel sina teoretiska utgångspunkter i sociolingvistik och det tvärvetenskapliga *verksamhetsteori* (eng. *activity theory*). Det är i verksamhetsteorin, och främst i Per Linells modell för verksamhetsanalys, som avhandlingens metod har sin inspiration. Materialet för undersökningen är hämtat från observationer utförda med vad författaren betecknar som ”etnografiskt inspirerad metod” av en mindre grupp ungdomars verksamhet. Gruppen bestod av tre flickor och tre pojkar. Datainsamlingen beskrivs ingående i ett eget kapitel. I bokens femte kapitel redovisas därefter resultat som rör verksamhetstyper i ungdomarnas vardag. Här behandlas kommunikationssituationer som t.ex. lektioner och raster i skolan, samvaro med familjemedlemmar och vänner i hemmet och organiserade eller mer spontana verksamheter på fritiden. Det följande redovisningskapitlet beskriver bruket av interaktionella resurser i olika typer av verksamheter. Här kommer författaren t.ex. in på ungdomarnas bruk av SMS och Internet för att skapa gemenskap och vänskap. Därefter följer ett kapitel som mer ingående behandlar bruket av SMS och mobilsamtal i kommunikativa verksamheter. Här presenteras och analyseras exempel på hur ungdomarna använder SMS och mobiltelefon för att upprätthålla, men också etablera ny verksamhet. Det är intressant att notera hur ungdomarna tydligt sätter gränser för vad som kan kommuniceras i olika verksamhetstyper; författaren skiljer mellan diskreta och öppna verksamhetstyper. Datoranvändning får ett eget kapitel i avhandlingen. Här presenteras och analyseras två situationer, den ena i skolan och den andra

i hemmet. Det visar sig, något överraskande, att de flesta texter som produceras i skolan skrivs för hand. Men samtidigt är det tydligt att datorbruket är viktigt för skolarbetet, både i själva skolan och i hemmet. I ett sista redovisningskapitel behandlas ungdomarnas bruk av tal och skrift i olika medier. Författaren fokuserar i detta kapitel på de enskilda brukarna, hur de bygger sina roller i olika kontext och med hjälp av muntlig och skriftlig kommunikation i varierande medier. Avhandlingen ger en rik och intressant bild av ungdomars verksamhet i olika medier. K.G.J.

Marco Bianchi, Runor som resurs. Vikingatida skriftkultur i Uppland och Södermanland, 256 s., Uppsala 1910 (Uppsala universitet). (Runrön 20.) ISSN 1100-1690. ISBN 978-91-506-2126-6. Denna avhandling är i princip runologisk, men för in kommunikationsteoretiska frågeställningar. Dess uttryckta syfte är att ”kartlägga runornas funktion i runstenstexterna och att hitta spår av senvikingatida interaktion”. Den innehåller tre separata undersökningar, som är fristående från varandra. Dessa tre undersökningar har det gemensamt att de rör runstensmaterial från Uppland och/eller Södermanland. Urvalet görs efter varje undersöknings specifika syften. Den första undersökningen behandlar förhållandet mellan runslingan och inskriften. Förf. menar att ”sambandet mellan rundjurshuvudet och runinskriften är relativt svagt”. Han pekar också på vissa strategier som tycks främja läsbarheten. Den andra undersökningen studerar vilken kommunikativ funktion avvikande skriftsystem (text skriven med annat än långkvistrunor) har i södermanländska inskrifter. Kapitlet försöker också ge ett bidrag till de runologiska beskrivningarna av materialet med avvikande skriftsystem. Den tredje delen studerar ett antal så kallade nonsensinskrifter, alltså inskrifter med icke identifierbara ordformer. Utifrån studier av ornamentik och text, bland annat förväntad frekvens hos enskilda runor, diskuterar förf. dessa inskrifter och kommer fram till att typiska drag i inristningar är överrepresenterade, men att den gamla misstanken om att de skulle vara sentida imitationer, med några få undantag, förefaller ogrundad. Avhandlingens tre delar är ganska olika, men hålls i någon mån samman av frågeställningar som strävar åt samma håll. I en bilaga finns färgplanscher på 20 av de behandlade runinskrifterna. L.-O.D.

Ann Blücker, Juridiska – ett nytt språk? 320 s., Uppsala 2010. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 79.) ISSN 0083-4661; ISBN 978-91-506-2123-5. Skrivet och talat språk är av central betydelse för jurister. Det är därför naturligt att utbildningen av jurister vid våra uni-

versitet ägnar mycket tid och energi åt att forma sina studenters språk. Ann Blückerter citerar i sin inledning från kursinformationen för nya studenter till juristutbildningen vid Uppsala universitet: ”En jurists viktigaste arbetsredskap är språket. Träning i skriftlig framställning är därför en mycket viktig del av den juridiska undervisningen”. I sin avhandling behandlar Ann Blückerter den skriftpraktik som utvecklas i skrivträningen vid juristutbildningen vid Uppsala universitet. Syftet är att belysa hur språknormer förmedlas och hur man som lärare och handledare vid utbildningen ger respons på skriftliga arbeten. Författarens teoretiska utgångspunkter är att finna inom en sociokulturell ram. Med detta synsätt betyder det att man lär sig skriva inom en viss tradition, att man får en form för social träning där särdrag i skriftbruket måste inläras om man ska bli accepterad inom det som benämns en *praktikgemenskap*. De som tränas in i en akademisk skriftkultur som den juridiska ingår därmed i det som benämns en *skriftpraktik* (eng. *literacy practice*). I sitt inledande kapitel ger Blückerter en redogörelse för de teoretiska ramarna för studien och för tidigare forskning på området. Materialet för avhandlingen delas in i tre relaterade delar som författaren placerar i tre koncentriska cirklar med en institutionell ram ytterst, därefter handledning och riktlinjer och innerst skriftliga kommentarer. Den institutionella ramen utgörs av uppläggning av t.ex. skrivträning, skrivuppgifter och handledning så som detta formuleras i institutionens dokumentation, men författaren har också satt sig in i utbildningens utformning i praktiken. Det andra delmaterialet utgörs av anvisningar och riktlinjer för skrivande som vänder sig till studenterna och den litteratur som man förväntas sätta sig in i. Slutligen består den tredje delen av materialet, det som är centralt i undersökningen, av lärarnas kommentarer till studenternas skrivande. Detta material beskrivs ingående i avhandlingens materialkapitel. Bokens fjärde kapitel presenterar juridikutbildningen vid Uppsala universitet och hur skrivträning ingår i denna. Därefter följer ett kapitel som går närmare in på skrivande och skrivhandledning i det som författaren benämner en *undervisningspraktik*. Här beskrivs hur studenterna inskolats i bruket av vetenskapliga och juridiska begrepp liksom i ämnets olika genrer. Här behandlas också de kommentarer som lärarna ger på studenternas försök i juridiskt skrivande. Detta utvecklas vidare i kapitel 6 där lärarkommentarerna studeras i detalj och placeras i olika kategorier. Författaren delar inledningsvis upp lärarkommentarerna i förhållande till tre huvudnormer, eller *normlager*, där lärarna förhåller sig till övergripande skriftspråksnormer, allmänvetenskapliga normer och juridiska normer för gott skrivande. En andra indelning görs därefter för vilka nivåer som

kommenteras av lärarna. Här etablerar Blücker en modell med tio nivåer: 1) typografi, 2) rättskrivning, 3) vetenskaplig formalia, 4) konstruktion, 5) meningsbyggnad, 6) textstruktur, 7) ordval och stil, 8) sakinhåll, 9) texttyp, och 10) metakommentarer. Det visar sig att lärarna ofta fokuserar på ordval och stil, medan innehåll och genre mer sällan kommenteras. I avhandlingens sjunde kapitel kommer författaren in på hur lärarna kommenterar studenternas arbeten på de olika nivåer som etablerades i kapitel 6. Även här framkommer det att kommentarer angående övergripande textstruktur, genre eller tänkta mottagare förekommer sällan. Kapitel 8 går därefter ett steg vidare och fokuserar nu på lärarnas strävan efter precision, klarhet och enkelhet på nivåerna ordval och stil. I detta kapitel behandlas också kommentarer från studenter om hur de uppfattat utbildningens språkliga målsättningar och hur utbildningen har påverkat deras eget skrivande. I ett slutkapitel diskuterar Blücker relationen mellan att ge kommentarer och att som mottagare förstå dessa. Här formulerar hon en viss försiktig kritik av lärarnas sätt att förhålla sig till uppgiften att utveckla studenternas skriftspråk med hjälp av skriftliga kommentarer till inlämnade arbetsuppgifter. När jag som handledare av studenters skrivande på MA- och PhD-nivå inom nordiska språk läser avhandlingen känner jag i hög grad igen mig i många av de typer av kommentarer som Blücker beskriver och diskuterar. Boken blir därmed, förutom att vara en intressant avhandling om skriftpraktik och praktikgemenskaper inom juridikutbildningen, en inspirerande läsning för den som handleder studenter i att skriva vetenskaplig text. K.G.J.

Johan Brandtler, The Evaluability Hypothesis. The Syntax and Semantics of Polarity Item Licensing in Swedish, 259 s., Lund 2010 (Lunds Universitet). (Lundastudier i nordisk språketenskap A 71.) ISSN 0347-8971. ISBN 978-91-628-8120-7. Denna välskrivna avhandling behandlar frågan om vad som licensierar polaritetsuttryck i svenskan. Det gäller alltså negativa polaritetsuttryck (Negative Polarity items, NPI) som *någonsin, beller* och liknande samt positiva som *fortfarande* och *ganska*, även om de senare har en mycket undanskymd plats i avhandlingen. Det finns en omfattande internationell diskussion om sådana element, vilken avhandlingen refererar och förhåller sig till. Problemet är att NPI förekommer i en del oväntade kontexter, och förf. introducerar därför det helt nya begreppet *evaluability* (utvärderingsbarhet) för att göra generaliseringar om var NPI kan uppträda i svenska. Utvärderingsbara satsers begränsar möjligheten att använda NPI, medan icke utvärderingsbara satsers är naturliga omgivningar för NPI. Utvärderingsbarheten är också enligt

förf. tätt knuten till den syntaktiska strukturen i svenska; enkelt uttryckt är satsers med fylld SpecCP-position (fundamentsposition) utvärderingsbara, medan sådana som saknar fundament inte är det. Utvärderingsbara satsers kan innehålla NPI, men det ställs då krav på syntaktisk licensiering (t.ex. av en negation). Förf. diskuterar utifrån konstruerade exempel möjligheten att ha NPI i olika sats- och konstruktionstyper på ett förtjänstfullt sätt. Förf. vänder alltså på resonemanget. I stället för att försöka hitta formella licensierare i alla satsers med NPI, menar han att det primära är utvärderingsbarhet, och att det givet denna ram kan finnas andra sätt att formellt licensiera NPI. Det hela utmynnar i en ny taxonomi över svenska satsers, där det föreslagna begreppet utvärderingsbarhet visar sig utgöra ett värdefullt redskap. Om än vissa typer av satsers inte fullt ut faller på plats i systemet så är det helt klart att avhandlingen för diskussionen ett tydligt steg framåt. L.-O.D.

M. H. Brummer, Försök Til et Swenskt Skogs- och Jagt-Lexicon, 159 s., Stockholm 2010 (Kungl. Skogs- och lantbruksakademien). (Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden 49. Supplement till Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens Tidskrift.) ISBN 978-91-85205-95-0; ISSN 1402-0386. Magnus Hendric Brummers Försök Til et Swenskt Skogs- och Jagt-Lexicon publicerades första gången 1789 och utkommer nu i en vacker nyedition, där originalets text överförts från frakturstilen av Rut Kåhrström. Man slås vid läsningen av texten av hur modern författaren i många avseenden är: det finns här exempelvis en föreställning om att människans resursutnyttjande måste balanseras för att skogen med dess rikt sammansatta växt- och djurliv skall kunna överleva. Illustrativt är härvidlag det som kan läsas under uppslagsorden *Åwerkan* – där en lång uppräkningslista av skogsåverkan i samtiden återfinns – och *Wård, skogens wård*. Men så är Brummer också en praktiskt erfaren författare, verksam som han var såsom överjägmästare i Halland. I Kerstin Ekmans inledningsessä ”Ensam, fattig och flitig” får man en personligt färgad bild av Brummer. Roger Bergström och Kjell Danell beskriver lexikonets uppbyggnad, innehåll och inspirationskällor. Själva lexikonet består av 122 uppslagsord, varav 39 uppslagsord rör djur och 13 stycken rör trädarter. Naturligtvis berörs i de enskilda, ofta ganska omfattande artiklarna flera begrepp, såsom under uppslagsordet *Fogel*. Man kan, bland många enskildheter, notera att ljungpipare presenteras under uppslagsordet *Ljungspole* och järv under *Vielfras*. Intressantast är nog de verb som upptas i Brummers lexikon. Här finner man bl.a. *afdrifwa*, *anskjuta* och *hwalwa*. Betydelsebeskrivningarna är ofta utförliga och ibland – det får nog med-

ges – rätt så komplicerade: *afdrifwa* ”Kallas, enär en större eller mindre skogs-park är behörigen inlappad, hwarmedelst allehanda willebråd är instängd, dagen kommen och utsatt då det samma fällas skal, så afdrifwes denna trakt, genom den därtill upbådade allmogen, hwilken af jägeriebetjeningen utsättes, tager den afdrifningen, under deras anförande och upseende sin början, wid den bredaste ändan af den inlappade marken, så at det wilda framdrifwes til den smala ändan, hwarest sköttarne böra wara placerade”. Men denna handbok för skogsbrukare och jägare är som framhållits långt mera än ett lexikon: den ger oss inblickar i en tid som visserligen ligger två sekel tillbaka men ändå känns så närliggande. De inledande texterna sätter in lexikonet i sin kontext på ett utmärkt sätt.

L.-E.E.

Från rabbal till Yggdrasil. Valda uppsatser av Lennart Elmevik återutgivna till hans 75-årsdag 2 februari 2011, med hans bibliografi 1962–2010, redigerad av Maj Reinhammar, XVIII + 377 s., Uppsala 2011 (Sällskapet för svensk dialektologi). (Meddelanden från Sällskapet för svensk dialektologi 2.) ISBN 978-91-977030-1-7. ISSN 1654-5524. Precis som sägs i förordet behövs knappast någon presentation av föremålet för denna i bästa mening massiva hyllningsskrift, som återutger 35 av Lennart Elmeviks publicerade ordstudier plus en bibliografi över hans omfattande författarskap 1962–2010. Redan tabulan imponerar, och förordets komprimerade bild av hans mångåriga forskar-, handledar- och professorsgränning, med krävande uppdrag på ledande poster i administrationer, akademier och lärda sällskap, ett produktivt redaktörskap inte att förglömma, gör läsaren närmast stum av beundran. Den dialektologiskt eller etymologiskt intresserade kan här botanisera fritt i floran av behandlade ord och begrepp, för självbildningens skull eller för att känna återupplevelsens glädje.

G.H.

Piotr Garbacz, Word Order in Övdalian, 259 s., Lund 2010 (Lunds Universitet). (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 70.) ISSN 0347-8971. ISBN 978-91-628-8068-2. Denna avhandling har två huvuddelar. I den första presenteras en översikt över syntaxen i s.k. traditionell älddalska, med vilket förf. menar den älddalska som talas och talats av personer födda mellan 1900 och 1950. I den andra gör förf. en specialstudie av två ordföljdsfenomen som diskuterats flitigt i den skandinaviska syntaxforskningen under de senaste årtiondena, nämligen verbflyttning till I/T, som blir synlig i bisatsers ordföljd, och flyttning av andra satsled i bisatser med subjektsslucka, det som i internationell forskning kallas Stylistic

Fronting, och i traditionell svensk språkhistoria kilkonstruktion. I den första delen utgör Levanders beskrivning av s.k. klassisk älvdalska basen, mot vilken modernare data kontrasteras. Det nya material som här presenteras bygger på arbete med tolv informanter födda mellan 1927 och 1941. De representerar båda könen och sammanlagt fyra olika byar i nordvästra Älvdalen. Materialet består av grammatikalitetsbedömningar som informanterna har fått göra på i förväg konstruerade meningar som testar de ordföljdsfenomen som förf. studerar. De har fått bedöma grammatikaliteten hos meningarna på en femgradig skala, och detta material presenteras detaljerat i en rad bilagor i slutet av avhandlingen. Dessa data ger en värdefull inblick i hur traditionell älvdalska fungerar, åtminstone i de fall där informanterna är samstämmiga. I andra fall kan det vara svårt att dra slutsatser av materialet. Den andra delen av avhandlingen är mera teoretisk, och förf. diskuterar där bisatsordföljden och kilkonstruktionen. I båda fallen har älvdalskan kommit att utvecklas till samstämmighet med fastlandskandinaviska; i själva verket läggs här ganska mycket krut på kilkonstruktionen trots att materialet visar att konstruktionen inte längre finns i dialekten. Diskussionen om bakgrunden och orsakerna till de språkförändringar som skett är något ytlig och bidrar bara i begränsad omfattning till ökad förståelse av förändringsprocesserna.

L.-O.D.

Lars Holm, Till bords med biskop Jesper Swedberg – mat och dryck i Svensk Ordabok (ca 1725). Med belysande utdrag ur samtida handböcker, 135 s., Skara 2010 (Föreningen för Västgötalitteratur). ISBN 978-91-978079-0-6. Lars Holm har sammanställt de ca 1000 ord i Jesper Swedbergs Svensk Ordabok – utgåvan av ordboken presenterades i ANF 2010, s. 211 f. – som i någon mening har med mat och dryck att göra. Ramarna är vida: här finns förutom ord för mat och dryck beteckningar på råvaror, redskap, tillagningsmetoder och yrkesfolk. Orden har systematiserats under 15 rubriker, bl.a. Fåglar, Fisk och skaldjur, Vilda djur, Bröd och bakelser, Smaker och kryddor, Mjölksprodukter, Starka drycker, ”Äta mat”, Tillagning och förvaring, Mättnad och hunger; fasta, frosseri och fylleri. Ett ordregister avslutar boken. Boken har inte strikt vetenskapliga ambitioner men inte desto mindre finns här ordgeografiska, ordhistoriska och semantiska kommentarer av intresse. Ordgeografiska noteringar finns vid *sil* ’liten fisk, silöga’ och *sliom, slom* ’nors’, och ordhistoriska vid *åbrodd*, där Holm f.ö. påpassligt lyfter fram ett avsnitt i Arvid Månssons En mycket nyttigh Örta-Book (1654). Många gånger inser man vilka problem som mött Swedberg vid ”översättningen”

av vissa beteckningar till latin: *kalfdantz* exempelvis förklarar han med ”coagulum lactis crudi ex recente forda” (ung. ”ystad råmjölk just efter kalvningen”). I förbindelse med kalvdans återges ett textstycke från Kajsa Warg. Att man av björkens sav kunnat göra vin är välbekant: *biörklaka*, *biörksöta* översätts ”lacrimæ betulæ”, och även här möter oss ett recept från Kajsa Warg. Intressanta iakttagelser kan noteras vid vissa verb: *glödga* översätts ”act. candefacio, item calefacio, coqvo, percoqvo”, där den första latinska ekvivalenten betyder ’glödga’, de övriga ’värma (upp)’, ’koka (väl)’. De olika orden för ’fest’ redovisas: *gille*, *panket*, *disklag/matskap*, *collatz* och *gästabod*. Orden för ’finbröd’ resp. ’dryckeskärl’ presenteras i var sin tabell. I den förlagsinformation som föregick utgivningen framhölls att Lars Holm här ”har försökt kombinera vetenskaplig korrekthet med en underhållande stil, Swedberg skulle nog ha kallat det frode – ett ord som enligt hans ordbok betyder både kunskap och glädje”. Boken är lättsam i stilen, och till lättsamheten bidrar även de många och långa citaten från samtida litteratur, främst från Kajsa Warg. Men också ordhistorikern kan som synes finna en hel del av intresse i den vackert illustrerade boken.

L.-E.E.

Steffen Höder, Sprachausbau im Sprachkontakt. Syntaktischer Wandel im Altschwedischen, 300 s., Heidelberg 2010 (Universitätsverlag Winter). ISBN 978-3-8253-5703-0. Steffen Höders arbete har tillkommit inom forskningsprojektet ”Skandinavische Syntax im mehrsprachigen Kontext” vid Hamburgs universitet. Man kan som bekant konstatera att stora förändringar sker i lexikon, morfologi och syntax under senare delen av medeltiden som gör att den dåtida svenskan liksom övriga fastlandsnordiska språk med tiden kommer att utveckla sig i en annan riktning än de västnordiska öspråken. I fokus för denna studie står analysen av det latinska inflytandet på fornsvenskans syntax, varvid både språkinterna och språkexterna faktorer beaktas. Efter ett inledningskapitel följer tre kapitel (kap. 2–4) som diskuterar fornsvensk språkförändring utifrån tre perspektiv: ett språkhistoriskt, ett språkteoretiskt och ett språkfunktionellt. Den språkhistoriska bakgrunden tecknas utifrån politiska, sociala och kulturhistoriska utgångspunkter, där bl.a. en senmedeltida social och individuell tvåspråkighet dryftas liksom den triglossi som involverar svenska, lågtyska och latin. De utgångspunkter som avhandlingen etablerar i språkkontaktforskning men också konstruktionsgrammatik beskrivs klart och ingående, inte minst med hjälp av modeller. Den konstruktionsgrammatiska basen ger, som det visar sig, författaren möjlighet att beskriva variationen som uppstår. Det framhålls även bl.a. att språk-

liga fenomen som långsiktigt leder till grammatisk förändring utgör ”das Resultat der sprachlichen Kreativität individueller Sprecher” (s. 63) – detta är ett förhållande som verkligen tål att lyftas fram. Språkfunktionella aspekter dryftas därefter, där problematiken skriftlighet–muntlighet behandlas alldeles som vissa sociolingvistiska utgångspunkter dras fram. En av de hypoteser som redan inledningsvis formuleras är den att det vid textproduktionen uppstår ”eine eigenständige geschriebene Varietät des Altschwedischen, die sich von der gesprochenen Sprache in syntaktischer Hinsicht unterscheidet. Diese Unterschiede bedeuten wenigsten teilweise eine Annäherung der geschriebenen Sprache an das grammatische Modell des Lateinischen” (s. 15). I kap. 5 får man en grundlig genomgång av källor, behandling av språkliga data och annotation. I nästa kapitel redovisas hur inventariet av subjunktioner differentieras – här är inte minst materialredovisningen s. 283–291 upplysande eftersom både inventariet som sådant och översättningsekvivalenterna här redovisas –, vidare hur förändringar sker beträffande placering av finita verb och rörande relativsatser och participalkonstruktioner. Analysen görs utifrån författarens korpus och är både kvantitativ och kvalitativ, och detta kapitel är avhandlingens i särklass mest omfattande. Iakttagelserna är naturligtvis många, och bara ett par av dem kan här lyftas fram. Bl.a. kan man se hur subjunktioner under perioden etableras som, till skillnad från de tidigare, är monosema ”und zuvor nicht subjunktional ausgedrückte semantische Relationen kodieren” (s. 162). Dessutom kan man iaktta relativiseringsstrategier som ”eine Desambiguierung von Referenz im Text ermöglicht” (s. 230). Ett sammanfattande kapitel som även redovisar vissa ännu öppna frågor avslutar avhandlingen. I denna undersökning får man en bild av betydande syntaktiska förändringar i den yngre fornsvenskan och deras relation till latinet – vilket dessutom diskuteras kritiskt –, förändringar som författaren söker sätta in i adekvata sammanhang och länkar till de teoretiska utgångspunkter som tidigare presenterats.

L.-E.E.

Ann-Marie Ivars, Sydösterbottnisk syntax, 319 s., Helsingfors 2010 (Svenska litteratursällskapet i Finland). (Skrifter utg. av Svenska litteratursällskapet i Finland 743. Studier i nordisk filologi 84.) ISBN 978-951-583-213-9; ISSN 0039-6842; ISSN 0356-0376. Dialektsyntaxen har intagit en blygsam roll i nordisk dialektologi, där istället ljud- och formläran lockat forskare. Ett genombrott för dialektsyntaktisk forskning innebar nätverket Scandinavian Dialect Syntax (ScanDiaSyn) som igångsattes 2003. En som uppenbarligen inspirerats av ScanDiaSyn är Ann-Marie

Ivars som här framlägger en studie av syntaxen i södra Österbotten. Det till grund för studien liggande materialet har främst insamlats i Närpes, Övermark och Lappfjärd. Den äldsta informanten i huvudmaterialet är född 1883, den yngsta 1937. Det är alltså syntaxen hos mer traditionella talare av dialekten som redovisas. Beskrivningen i Svenska Akademiens Grammatik (SAG) utgör en fond, och man finner i monografin systematiska översikter rörande nominalfraser, adjektivfraser, verbfraser, interjektionsfraser, bisatser, huvudsatser, negering, dislokation- dubbling- fria annex-adjunktionellt *så*, expletivt 'det', "omfattning" och komplexa meningar. På många punkter blir det förstas fråga om mer översiktliga beskrivningar men det finns partier där författaren går djupare och för en diskussion, och dessa avsnitt är naturligtvis särskilt värdefulla. I åtskilliga fall har Ivars tidigare i separata artiklar belyst dessa problem, t.ex. om flertal av *en*, dubbelsupinum och perfektuella uttryck (i Svenska landsmål 2004, 2006 resp. 2008) eller "omfattning" (se nedan) och att-satser (i festskriften till Gerd Eklund 2007 resp. Erik Andersson 2008). Vad man utöver dessa fenomen fäster sig vid är exempelvis beskrivningen av den definitiva nominalfrasens syntax, dvs. utvidgat bruk av substantivets bestämda form (*hugga veden*) och inkorporerat adjektivattribut (*nybilen* för 'den nya bilen'). Båda fenomenen har nordlig utbredning i svenska dialekter. Ett annat drag som delas mellan de nordsvenska och österbottenska dialekterna är oböjda plurala predikativer. Ivars kan också med en rik exemplifiering visa att *s*-passiven används om aktionen är iterativ eller generisk men perifrastisk passiv finns också i dialekten. Beträffande vissa fenomen – såsom för de narrativa bisatsinledarnas vidkommande – kan påvisas en både geografisk och åldersbetingad variation i bruket. Intressant är beskrivningen av talspråksfenomen sådana som dislokation, dubbling, fria annex och adjunktionellt *så*. Det Elias Wessén i syntaxdelen av sin svenska språkhistoria kallar *omfattning* – exemplifierat med en fras som "svänskan man eller smalenskän" från Äldre Västgötalagen – och som förutom i äldre svenska också kan beläggas i de nordiska nuspråken, exemplifieras från sydösterbottenskt område, låt vara att företeelsen inte tycks vara särskilt frekvent: ett exempel är satsen "tåldde såm baptisten sjonggär å täide fritjörkli" ('sådant där som baptisterna sjunger och de där frikyrkliga'). På bokens sista sidor får en dialekttalare komma till tals, och i denna berättelse – "Brudraden på Boberget" – finner man exempel på åtskilliga av de syntaktiska drag som behandlats i monografin. Ann-Marie Ivars monografi bör kunna tjäna som förebild för andra monografier där dialektsyntaxen presenteras. Den typ av språkhistoriska reflektioner som stundom återfinns i boken, såsom t.ex. i sam-

band med analysen av de perfektuella uttrycken (s. 168), liksom de språkgeografiska kommentarerna som möter läsaren här och var, ger mersmak och hade gärna kunnat vara både flera och mer systematiskt återkommande i monografin. Men redan i sin nuvarande avfattning rör det sig om ett viktigt dialektologiskt arbete. L.-E.E.

Hans Landqvist, I systrars och doktorers sällskap. Kommunikativa funktioner hos titlar på läkar- och sjuksköterskeromaner på engelska och svenska, Göteborg 2010. (MISS: Meddelanden från Institutionen för svenska språket 63.) ISSN 1102-4518. Institutionen för svenska språket har sedan länge utgivit en serie för studentarbeten och vad som tidigare ofta kallades *working papers*, men som med dagens krav på peer review har blivit alltmer ovanliga. Nu har man kommit till volym 63 i denna serie med en studie utförd av Hans Landqvist som är universitetslektor vid institutionen. Landqvist rapporterar här från en studie av titlar på så kallade läkar- eller sjuksköterskeromaner. Materialet består totalt av 288 titlar, varav 130 är engelska, 130 är översättningar av dessa och de resterande 28 är svenska originaltitlar. Landqvist har utifrån Christiane Nords översättningsteoretiska överväganden undersökt hur titlarna uttrycker kommunikativa funktioner. I sitt materialkapitel diskuterar författaren valet av det som ofta betraktas som populär- eller rentav triviallitteratur (författaren opererar också med benämningen *lägprestigelitteratur*) som material för studien. Han konstaterar att detta material ger ett lätt tillgängligt material med både översättningar från engelska och svenska originalverk. I sin argumentation för bruket av populärlitteraturen kommer Landqvist vidare in på *polysystemteori*, främst utvecklad av Itamar Even-Zohar, för att relativisera avgränsningen av ”fin” litteratur versus ”ful” eller ”låg” litteratur, en avgränsning som givetvis är avhängig av tid och kulturell kontext. I häftets kapitel 5–8 diskuteras därefter titlarnas olika funktioner, som *distinktiv*, *metatextuell* och *fatisk* funktion (kap. 5), *referentiell* funktion (kap. 6), *expressiv* funktion (kap. 7) och *appellfunktion* (kap. 8). I en slutdiskussion framkommer det att resultaten från undersökningen till största delen sammanfaller med dem som redovisats av Nord för ett mer omfattande material från flera språkområden. Landqvist presenterar slutligen också en kritisk värdering av hur Nords modell fungerar som grund för den typ av studier som presenteras i boken. K.G.J.

Therese Leinonen, An Acoustic Analysis of Vowel Pronunciation in Swedish Dialects, XVIII + 237 s., Groningen 2010 (Rijksuniversiteit). (Groningen Dissertations in Linguistics (GRODIL) 83.) ISBN 978-90-

367-4361-7; ISSN 0928-0030. I Therese Leinonens avhandling studeras vokaler och deras uttal på svenskspråkigt område. Till grund för undersökningen ligger det material som togs fram inom det fonetiska projektet SweDia2000, vilket samlade in talspråk från cirka 100 svenska dialekter med minst 12 äldre och yngre manliga och kvinnliga talare på varje vald ort. Inledningsvis i avhandlingen får man, kanske lite väl kortfattat, en bild av svenska dialekter och standard, om svensk dialektgeografi och om svenska vokaler och den akustiska analysen av dem. Dialektometrisk forskning lyfts fram i ett särskilt avsnitt. På språkdragnivå analyseras sedan – med hjälp av en akustisk metod som medger analys av större korpora – 19 vokaler från över tusen dialekttalare med referensvokaler från ett antal standardspråkstalare. In i minsta detalj beskrivs uttalet av vokaler hos informanter av olika ålder på de aktuella orterna, liksom graden av kovariation mellan vokaldragen bedöms i syfte att komma åt mer övergripande mönster. Detaljerna är här många men man kan exempelvis, för att i varje fall illustrera med *en* större förändring, se hur yngre talare uttalar främre mellanvokaler i ord som *dör* och *lär* öppnare än äldre talare. Förhållandena kan enkelt studeras på de färgbaserade kartor som systematiskt beledsagar framställningen. Man kan säga att man med dessa kartor har en sammanhållen atlas över vokalernas uttal i den moderna svenskans olika varieteter, med mönster som dessutom för vissa av dragen alltså är generationsrelaterade. I det kapitel som rubricerats ”Aggregate analysis” studeras vokaler på språkartsnivå, och multidimensional scaling (MDS) kommer därvid till användning. Man kan se att de kartor som denna aggregerade analys resulterar i på ett påfallande sätt minner om de dialektområdeskartor som återfinns i Elias Wesséns handbok *Våra folkmål* (1969) och i Claes-Christian Elerts uppsats ”Indelning och gränser inom området för den talade svenskan” (1994) och som uppvisas också i Gösta Bruces studier av svenska intonationsmönster (2004, 2010). Däremot skiljer sig bilden från den som ges i Felix Schaefflers studie (2005) rörande den fonologiska kvantiteten i svenska dialekter. Slutsatsen av Leinonens studie blir att konturerna till de dialektområden som kunde iaktas på basis av drag i ljud- och formläran i traditionella dialekter väsentligen föreligger även när man lägger vokaler i de moderna dialekterna till grund för indelningen. Visserligen är det fråga om ett kontinuum men det är dock uppenbart att gränser finns. Författaren talar sammanfattningsvis om ”a large-scale leveling of Swedish dialects” (s. 173), där skillnader generellt sett är mindre mellan yngre talare från olika områden än mellan de äldre talarna på de skilda orterna. Vidare är uttalsförändringarna mest notabla för de talade språken i områden närmast Stock-

holm och Göteborg under det att dialekterna på Gotland, i södra Sverige, i delar av Norrland och runt Vänern samt på det finlandssvenska området tycks vara mer stabila. Man kan även iaktta att det är stora skillnader mellan olika generationer norrbottenstalare, där de äldre exempelvis använder många diftonger under det att de yngre talarna däremot, efter standardspråklig modell, använder monoftonger. Den innovativa avhandlingens styrka är att den tar ett helhetsgrepp över det svenskspråkiga området och beskriver förändringar på såväl språkdragnivå som språkartsnivå, detta på basis av ett sammanhållet material och med hjälp av modern teknik som just gjort storskaliga analyser möjliga. L.-E.E.

Marie Nelson, Andraspråkstalare i arbete. En språkvetenskaplig studie av kommunikation vid ett svenskt storföretag, 298 s., Uppsala 2010 (Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 82.) ISSN 0083-4661. ISBN 978-91-506-2142-6. Denna avhandling är tillkommen inom KINSA-projektet (*Den kommunikativa situationen för invandrare på svenska arbetsplatser*). Syftet med avhandlingen är att blottlägga faktorer som har en positiv verkan på integration av andraspråkstalare på arbetsplatsen och i arbetslaget. Avhandlingen bygger på ett skriftligt och muntligt material som insamlats genom intervjuer och deltagande observation. Huvudsakligen består det av 18 intervjuer med andraspråkstalande anställda vid ett teknikorienterat storföretag samt fallstudier där förf. har följt fem av de anställda och dokumenterat deras kommunikation, både genom inspelningar under hela arbetsdagar och genom detaljerade fältanteckningar. Av dessa fem kommer tre från Östeuropa, en från Colombia och en från Indien. Tyngdpunkten i resultatredovisningen ligger på dessa fallstudier. Förf. kan konstatera skillnader mellan kommunikationsmönster för arbetare och tjänstemän, t.ex. när det gäller externa kontakter, personlig kommunikation med chefer, användning av engelska och kommunikationen under rasterna. Förf. gör också särskilda studier av olika kommunikativa aktiviteter och relationsskapande interaktion, bl.a. skämt, komplimanger och svordomar. Avhandlingen pekar på några specifika faktorer som bidrar till integration på arbetsplatsen. Det handlar bl.a. om sociala aktiviteter utanför arbetstid och språklig stöttning. L.-O.D.

Sigmund Oehrl, Vierbeinerdarstellungen auf schwedischen Runensteinen. Studien zur nordgermanischen Tier- und Fesselungsikonographie, XI + 371 s., bilaga med 385 Abbildungen, Berlin/New York 2011 (De Gruyter). (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Alter-

tumskunde. Herausgegeben von Heinrich Beck, Dieter Geuenich & Heiko Steuer. Band 72.) ISBN 978-3-11-022742-0; e-ISBN 978-3-11-022743-7; ISSN 1866-7678. Denna monografi behandlar ikonografin på de senvikingatida svenska runstenarna, med bokens underrubrik deras ”Tier- und Fesselungsikonographie”. Trots det fokus som finns på de svenska run- och bildstenarna vidgas perspektiven i olika riktningar – både tidsmässigt och geografiskt – i boken: övriga germanska förhållanden uppmärksammas sålunda och förutom de bildframställningar som behandlas, åberopas också skriftliga och andra källor av olika slag. På run- och bildstenarna möter ett fyrfotadjur, ett motiv som benämnts ”det stora djuret” och av flera framstående arkeologer sagts föreställa ett lejon. Oehrl går systematiskt igenom sitt material som dessutom redovisas i den omfattande katalogen. Med hjälp av Erwin Panofskys trestegsmodell – som består av ett slags för-ikonografisk beskrivning, en ikonografisk analys och en ikonologisk tolkning – skapas struktur i analysen. En genomgång av källmaterialet visar att lejonsymboliken är svagt representerad i den tidiga nordiska traditionen. A priori verkar det dessutom vara mest sannolikt att ett så pass centralt motiv skulle ha inhemska rötter. Författaren föreslår därför att run- och bildstenarna avbildar en varg som ju har en långt fastare förankring i traditionen. En hel del av djuren är fjättrade och detta tema upptar mycket av uppmärksamheten hos Oehrl. Först genomgås i denna del av undersökningen de skriftliga belegg som finns om den fjättrade Satan i djurgestalt resp. människogestalt i den kristna traditionen liksom de fornnordiska berättelserna om den fjättrade Fenrisulven och Loki. Ett långt avsnitt behandlar bildframställningar med såväl antropomorfa som teriomorfa figurer. Föreställningar om och avbildningar av fjättrade gestalter spelar uppenbarligen en viktig roll under vikingatiden. Man kan fastslå att de fjättrade djuren på runstenarna inte har enbart estetisk motivering utan sannolikt dessutom utgör ”Ausdruck bestimmter religiöser, kultischer, magischer oder symbolischer Vorstellungen” (s. 198). Att det varit lätt att omtolka dessa förkristna motiv i ett senare kristet sammanhang är uppenbart. Oehrls monografi är en mycket väldokumenterad och perspektivrik framställning. Av forskningsöversikten framgår att tidigare analyser av bildmotivet varit korta och impressionistiska, rentav mer associativa, säkerligen därför att forskarna inte skapat sig någon sammanhållen föreställning om de ikonografiska förhållanden som här möter. Ett sådant sammanhållet synsätt finns nu hos Oehrl. Han säger visserligen att flera viktiga frågor måste hållas öppna men trots detta ”so scheint der erste große Schritt getan zu sein” (s. 293) i utforskandet av detta material. Så är det helt säkert. Det kan till-

läggas att monografin utgör ”die überarbeitete und erweiterte Fassung” av en avhandling som år 2008 lades fram vid Georg-August-Universität Göttingen. L.-E.E.

*Ordbok över folkmålen i Övre Dalarna (Dictionary of dialects of upper Dalecarlia). Med kort översättning till engelska av behandlade ord (With brief translation into English of words treated). Häfte 38. Illustrationer S–Stupteln, 64 s. Häfte 39. Stypplig–Syt, 80 s., Uppsala 2010. (Skrifter utgivna av Institutet för språk och folkminnen, Dialektavdelningen / Institute for language and folklore. Department of dialectology. Publications. Ser. D:1.) Häfte 38 ISBN 978-91-7229-079-2. Häfte 39 ISBN 978-91-7229-070-9. ISSN 1651-1204. Häftet 37, *Sticka*¹–*Styppla*, anmäldes av L.-E.E. på s. 260 i ANF 118 2003. Med det nu utgivna illustrationshäftet 38, inklusive det löst inlagda titelbladet med text på svenska och engelska, är det fjärde bandet (vars häften tryckts åren 1991–2010) äntligen fullbordat. Häftet 39 har redigerats av Kristina Hagren, med Margaretha Swahn, Inger Döhl och Lennart Elmevik som manusgranskare och rådgivare. Det femte bandet är således på väg och envar med kännedom om denna vår kanske finaste regionala svenska dialektordbok får innerligt hoppas att redaktionens *sytt* ’omvårdnad, skötsel’ belönas med arbetsro för fortsatt framgång. G.H.*

Lena Lind Palicki, Normaliserade föräldrar. En undersökning av Försäkringskassans broschyrer 1974–2007, 172 s., Örebro 2010 (Örebro universitet.). (Örebro Studies i svenska språket 6.) ISBN 978-91-7668-722-2; ISSN 1653-9869. En myndighetsdiskurs som många svenskar kommer i kontakt med är den man finner i de broschyrer om föräldraförsäkringen som riktas till blivande eller nyblivna föräldrar. I den här avhandlingen analyseras och problematiseras de föreställningar om föräldrar som förmedlas i texterna – konkret är målet ”att urskilja vilka som pekas ut, konstrueras och normaliseras som föräldrar” – och visas hur dessa föreställningar förändrats över tid, konkret under perioden 1974–2007 då nio broschyrer utgivits. Dessutom analyseras vilka funktioner som tillskrivs mottagarna resp. sändarna. Teoretiska utgångspunkter tas i feministisk diskursanalys men författaren anlägger också vid analysen ett intersektionellt perspektiv. De aktuella kontexterna analyseras mångsidigt, varvid den diskursiva praktiken med dess aktörer samt de villkor som gäller för dem – institutionellt och politiskt samt beträffande regelverk – närmare presenteras. I tre empiriska kapitel analyseras materialet ur olika perspektiv. Först söker Lena Lind Palicki komma åt hur sändarna ser på

mottagarna, alltså identitetskonstruktionen. Här finns intressanta resonemang om användning av tilltal med *du* och generiskt *man* eller av omtal. Med ett *du*-tilltal avser man från Försäkringskassans sida att främja kommunikationen med medborgarna men faktum är att detta förvisso skapar en inkludering, i första hand av biologiska mammor, men samtidigt en exkludering av andra mottagare som då kan framstå som *sekundära* mottagare av budskapet. Enligt författaren är de broschyrer som använt omtal som den primära mottagaranpassningen de som är mest jämställda, dvs. har ”en jämn fördelning av representationen av män och kvinnor” (s. 81). Hur normalföreställningen av föräldrar tar sig ut beskrivs i ett annat kapitel. Inte oväntat förs i broschyrerna tankarna till ett heterosexuellt förhållande med svenska föräldrar som har arbete och där det är mamman som har huvudansvaret för att vara hemma med barnen. Det som avviker härifrån benämns särskilt i broschyrerna. ”Sändarvärlden” och ”mottagarvärlden” analyseras till sist. Försäkringskassan har ett ekonomiskt ansvar, och kommer främst till uttryck genom passiver och metonymier, vilka medför att agenten är språkligt dold. Mottagarna – nästan uteslutande föräldrarna – har rätten på sin sida men har också skyldigheter gentemot barn och arbetsgivare. Man kan avslutningsvis konstatera att normalföreställningen om föräldrarna synes vara mer komplex i de senare broschyrerna; regelverket rörande föräldraförsäkringen har med tiden blivit alltmer sammansatt men samhället är idag också mer mångfasetterat. Detta och mycket annat lyfts fram i avhandlingen. L.-E.E.

Klas-Göran Selinge, Språket och landskapet. Om runstenar, rågångar och byar, 81 s., Uppsala 2010 (Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur). (Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi CXI.) ISSN 0065-0897. ISBN 978-91-85352-85-2. I denna uppsats utgår förf., som är arkeolog, från de tre runstenar som på 1700-talet stod som gränsmärke utanför Hummelsta by i Löts socken i Uppland. I ett dokument från 1777 anges att de erkänns som gränsmärke. Förf. försöker sätta in dem i ett arkeologiskt sammanhang, och kommer då in på bebyggelsens storlek och konsolidering under järnåldern, och därvid diskuterar han även betydelsen hos ortnamnsefterleden *-by*. Författarens tes blir att detta monument, som är daterat till 1000-talet utgör en *terminus ante quem* för tillkomsten av gränsläggningen av de uppländska järnåldersbyarna. L.-O.D.

Hedda Söderlundh, Internationella universitet – lokala språkval. Om bruket av talad svenska i engelskspråkiga kursmiljöer, 234 s., Uppsala 1910 (Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska

språk 83.) ISSN 0083-4661. ISBN 978-91-506-2157-0. Denna avhandling handlar om användningen av svenska vid engelskspråkiga universitetskurser i Sverige. Syftet är att ”beskriva och förstå särskilt studenters muntliga användande av svenska i den typ av språkmiljö som uppstår då engelska är undervisningsspråk.” Mera precis handlar det om tre frågeställningar: i vilka sammanhang svenskan används, om svenskan har särskilda interaktionella funktioner och vilka attityder som finns till olika språkval. Undersökningen rör sex kurser vid Uppsala universitet, tre från teknisk-naturvetenskaplig fakultet och tre från samhällsvetenskaplig fakultet. Mellan 8 och 40 % av studenterna vid kurserna var utländska. Materialet för undersökning utgörs av video- och ljudinspelningar samt anteckningar från 38 undervisningstillfällen vid dessa kurser samt anteckningar från grupparbeten och kompletterande intervjuer med studenter och lärare. Avhandlingen består sedan av ett kapitel om engelskan i Sverige, högskolevärlden och Uppsala universitet, samt ett kapitel per frågeställning. Förf. utviner en hel del vetande om svenskans roll i dessa kurser; svenskan är förstås vanligast utanför helklassundervisningen. Vad studenterna talar om tycks inte påverka språkvalet. Här blottläggs också relativt varierande språkvalsmönster för olika kurser. L.-O.D.

Lena Wenner, När lögnare blir lugnare. En sociofonetisk studie av sammanfallet mellan kort ö och kort u i uppländskan, s. 163, Uppsala 2010 (Uppsala universitet). (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk 80.) ISSN 0083-4661. ISBN 978-91-506-2132-7. Denna avhandling behandlar en nutida fonetisk ljudförändring som återfinns hos många svenska språkbrukare, nämligen sammanfallet mellan kort ö och u. Förf. vill undersöka hur sammanfallet ser ut i Uppland idag på tre olika sätt. För det första undersöker hon vilken inverkan den fonetiska omgivningen har, för det andra om språkbrukarnas kön, ålder eller sociala status inverkar samt för det tredje i vilken mån språkbrukarna är medvetna om sammanfallet. Efter två kapitel med beskrivning av teori och tidigare iakttagelser och forskning om fenomenet presenterar förf. sitt material som består av inspelningar av sammanlagt 78 informanter från fyra orter i Uppland (Gräsö, Norrtälje, Uppsala och Östervåla). Informanterna är indelade i tre åldersgrupper och tre grupper med olika social status. Indelningen av social status är baserad på utbildningsnivå, eller, för den yngsta gruppen, på föräldrarnas utbildningsnivå. Informanterna har fått göra ett produktionsstest, ett perceptionstest och ett attitydtest. Både produktions- och perceptionstest har bearbetats instrumentellt och förf. har gjort statistiska signifikanstest på resultaten. Studien ger i flera avse-

enden distinkta resultat. Här kan vi bl.a. utläsa att det är klart mindre skillnad mellan de två vokalljuden bland män och bland unga. Gräsö är den ort där skillnaden är minst. Perceptionstesten visar på intressanta typer av perceptionsmönster, medan attitydtestet ger mindre. L.-O.D.

Marit Åhlén, Runstenar i Uppsala län berättar, 121 s., Uppsala 2010 (Upplandsmuseet). ISBN 978-91-86145-12-5. Upplands runinskrifter föreligger beskrivna i verket Sveriges runinskrifter del 6–9 där de granskats och tolkats av Elias Wessén och Sven B. F. Jansson (1940–58). Marit Åhléns bok ger läsaren en lättillgänglig och uppdaterad beskrivning rörande de många uppländska runstenarna. I ett inledningskapitel beskrivs runskriftens uppkomst, redovisas drag i det runsvenska språket och ges en grundläggande inblick i runstensläsandets konst. Man får också en bild över hur de uppländska runstenarna fördelar sig geografiskt: i 90 % av länets socknar finns i varje fall någon vikingatida runristning men den största andelen finns sjölvfallet i bygderna närmast Mälaren. I ett kapitel beskrivs minnesmonumenten där bl.a. parmonument och självresarstenar lyfts fram, och ett särskilt avsnitt ägnas runinskrifter till minne av kvinnor. Åhlén betonar att man kan utvinna mycken kunskap om 1000-talets kulturlandskap med runstenarnas hjälp, eftersom de i så hög utsträckning placerats vid dåtida kommunikationsleder, vid gränser av olika slag och vid lämpliga angöringsplatser invid vattenfarter. En del ortnamn återfinns också på ristningarna. Samtidshistorien skymtar dessutom fram. Man kan exempelvis läsa om folk som varit ute på vidsträckta färder, såsom på Sjustastenen där det talas om att Spjallbude dött i Olavs kyrka i Holmgård (Novgorod) eller på den sten som finns inmurad på utsidan av absidväggen i kyrkan i Gamla Uppsala där det berättas att den rests av Sigvid Engelsfararen. Under rubriken ”Beresta runstenar” kan man läsa om runstenar som flyttats utomlands och ibland blivit kvar där, ibland återbördats. I det sammanhanget kan erinras om de flyttade runstenarna som behandlas i ett särskilt kapitel i boken. Några namnkunniga ristare nämns, såsom Balle, Fot, Åsmund och Öpir – den sistnämnde har Åhlén själv behandlat i sin doktorsavhandling 1997 –, och runstensornamentiken ägnas ett eget kapitel. En del språkliga aspekter berörs i ett kapitel som handlar om de personnamn, tillnamn och släktskapsord som återfinns på ristningarna. Viktiga spörsmål såsom den om läskunnigheten i vikingatidens Uppland tangeras mer kortfattat. I den rikt illustrerade boken lyckas författaren på ett utmärkt sätt sammanfatta forskningen, detta även för en bredare publik. L.-E.E.

Botolv onomastikkens harding. Veneskrift til Botolv Helleland på 70-årsdagen 9. juni 2010, redigert av Terje Larsen og Tom Schmidt, XII + 167 s., Oslo 2010 (Novus forlag). ISBN 978-82-7099-569-1. Forskarkollegerens vännskrift till den flitige, framstående och försynte ”hardingen” Botolv Helleland innehåller 17 bidrag, författade av en rad inviterade norska kolleger plus en namnforskare i vart och ett av de övriga nordiska länderna samt en representant för ICOS (International Council of Onomastic Science) och en för UNGEGN (United Nations’ Group of Experts on Geographical Names). Tillsammans med de båda redaktörernas förord och Terje Larssons avslutande bibliografi över Botolv Hellelands tryckta skrifter 1970–2009 speglar vännskriften festföremålets breda engagemang och intressen inom onomastiken, nationellt och internationellt, under fyra decennier. Sviten inleds av G. Alhaug med: Namnet *Botolv* frå 600-talet til i dag. Så följer i bokstavsordning V. Dalberg: Stednavne i ny funktion som stednavne, P. Gammeltoft: UNGEGN, ... en hjertesag for Botolv, P. Hallaråker: Stadnamn i ei utskiftningsforretning på garden Halderager (Hallaråker) frå 1830, M. Hovdenak: Namn i Nynorskordboka, K. Kruken: Stadnamn i bunden form som forledd i samansette stadnamn, K. Leibring: ICOS och Norden, G. Nedreliid: *Durdeirumpa, Hovudbrotet* og andre teignamn i Gardsgrendi, S. Paikkala: Reasons for name changes in Finland, E. Papazian: Utviklinga av eldre *sl*, *tl* og *tsl* i norsk, O. Stemshaug: *Ulv* m. og *varg* m. i målføre og stadnamn nordafjells, S. Strandberg: *Kävra* och *Kävsta*, A. Svanevik: ”Eigar eller festar kan fastsetje namn på eige bruk”. En illusjon?, S. Sigmundsson: Et par islandske bjergnavne, I. Særheim: *Hardangskjer, Hardangstøna* og *Hardangberget* – hardingar på ferde, O. Veka: 646 *Kittelsen*, men ingen *Kjetilsen* – om forholdet mellom mannsnamn og patronym, samt E. Weyhe: Tilnavne af stednavne i færøsk. Till sist ges en kort presentation av författarna. G.H.

Från sjö till hav. Namn- och ordstudier tillägnade Birgit Falck-Kjällquist, redigerad av Maria Löfdahl, Fredrik Skott & Lena Wenner, 165 s., Göteborg 2010 (Institutet för språk och folkminnen). ISBN 978-91-7229-071-6. När förra arkivchefen Birgit Falck-Kjällquist fyllde 75 år tillägnades hon denna festskrift med arton bidrag från nordiska kolleger. Ortnamnsbidragen dominerar. Thorsten Andersson skriver om namnet *Sebende* i Söderby-Karls socken som antas syfta på en åssträckning – ett ”band” – intill den forna havsstranden; bestämningsleden svarar till fsv. *sæ*, stamform av *sior*, ’sjö, hav’. Lennart Elmevik argumenterar för att det värmländska sjönamnet *Gapern* är ett äldre *Gapi, sekundärt till ett ånamn

**Gap(a)* för en å, ett vattendragsnamn som i sin tur bildats till *gapa* 'ropa, skrika'. Eva Nyman uppehåller sig vid vattennamn på *Snägd-* i Medelpad, en studie som förutom att den dryftar ett namnelement också aktualiserar principfrågor inom hydronymforskningen. Flera tolkningsalternativ beträffande *Tjäran* i Fasterna socken prövas i Svante Strandbergs uppsats. Göran Hallberg behandlar användningen av de överordnade elementen *hav* och *sjö* på skånskt område. Staffan Nyström skriver om skärgårdsnamnet *Skoboraden* som enligt hans mening skulle betyda 'en rad öar förknippade med skog(s)bor'. Några egenskapsbetecknande sjö- och vattendragsnamn i västra Sverige (bl.a. sjönamnen *Färgen* och *Ska-gern*) uppmärksammas av Hugo Karlsson, medan namn på fyrar uppefter Västkusten behandlas av Maria Löfdahl. Om hur *Säfsen* – namnet på en sjö, senare ett nybygge och en kapellförsamling – blev *Säfsnäs* beskriver Mats Wahlberg, som emellertid tvingas lämna frågan om *varför* ombildningen skedde öppen. Vid appellativet *bing(e)* och namn på *bing(e)* på norskt och övrigt nordiskt område stannar Tom Schmidt upp, och Botolv Helleland tar sig an utländska nedslag i norska ortnamn som *Jeriko*, *Jerusalem* och *Vaterlo*. Ritva Liisa Pitkänen behandlar frågan om kontakterna mellan finskt och svenskt vid Bottenhavet, och lyfter därvid fram en del svenska lånord som *knalli*, *krunni*, *ooral/oura/oure* (< ör < aur) och *pultti*. Bindestrecksnamn av typen *Falck-Kjällquist* utreds av Eva Brylla, som därvid kommer in på personnamnslagstiftning. Det finns också ett par rena ordstudier bland bidragen. Birgitta Ernby skriver sålunda om ett urval båtbyggartermer uppptecknade på Orust, varvid bl.a. ordet *sy* i båtterminologiskt hänseende på ett par ställen aktualiseras. Ordet *uppsjö* – och dess utveckling "från naturfenomen till kvantitetsord", för att tala med underrubriken – utreds av Birgit Eaker, medan Anki Mattisson dryftar frågan om (och problemet med) hapax i Svenska Akademiens ordbok. Ett par bidrag ligger utanför bokens huvudfåror: Anna-Brita Lövgren drar i sin uppsats fram ett människoöde från senare delen av 1600-talet från ett arkivdokument, Kerstin Thelander analyserar Mrs Bennets karaktär i Jane Austens roman *Pride and Prejudice*. Samlingsvolymen innehåller glädjande nog flera bidrag som, förutom att de söker lösa enskilda forskningsproblem, även rör mer principiella frågor.

L.-E.E.

Märit Frändén, "Att blotta vem jag är". *Släktnamnsskick och släktnamnshyten hos samer i Sverige 1920–2009*, 312 s., Uppsala 2010 (Uppsala universitet). (Namn och samhälle 23.) ISBN 978-91-506-2152-5; ISSN 1404-1790. Samiska släktnamn i Sverige står i fokus i denna av-

handling, vilken har ambitionen att beskriva hur det nutida namnskicket ser ut och hur detta påverkats av namnbärarnas släktnamnbyten samt att lyfta fram de faktorer som kan tänkas ligga bakom namnbytena. I kap. 1–3 ges bakgrund, först med en redovisning av terminologi och utvecklingen av släktnamnskicket i Sverige, sedan rörande de samiska bakgrundsförhållandena samt tidigare forskning om samiska tillnamn. Här fäster man sig t.ex. vid personnamns roll som etnisk positionsmarkör. Så här heter det sammanfattningsvis på ett ställe: ”Ett välkänt samiskt släktnamn kan markera tillhörigheten till den egna gruppen, men samtidigt avslöja den etniska tillhörigheten för majoritetssamhället och på så sätt blottställa bäraren för diskriminering. Ett neutralt namn gör att man kan passera som ’vanlig svensk’ utan att ständigt behöva gå i försvarsställning, men kan också innebära att man inte välkomnas i den samiska kärnan” (s. 55). Frågan huruvida släktnamnen hos samerna har inhemsk bakgrund eller är resultatet av påverkan utifrån behandlas utan att några helt slutgiltiga svar ges. (Att det tidigt belagda svenska släktnamnskicket i Norrbotten skulle kunna sättas i samband med det samiska eller östfinska släktnamnsbruket är en intressant tanke som dock måste prövas mer ingående för att kunna verifieras.) Teoretiska utgångspunkter och metodologiska perspektiv redovisas i kap. 4 och 5. Här belyses frågor om identitet, etnicitet och namn samt hur namn och etnicitet kan samverka. Den teoretiska ansatsen är bred. På dessa bakgrundskapitel kommer så en redovisning av tre undersökningar, en huvudsakligen kvantitativ studie som rör fördelningen av namn med olika språktillhörighet i 2005 års samiska röstlängd, en rörande de svenska samernas byten av släktnamn samt en beträffande antagandet av ”samiskt markerade släktnamn”. Några enskilda resultat kan dras fram. I röstlängden ser man exempelvis att det bland de 10 mest frekventa släktnamnen finns 7 *-son*-namn, att *Blind* hamnar på plats 6 samt *Nutti* och *Labba* på plats 9 och 10. Andra mer frekventa svenskspråkiga namn bland de samiska släktnamnen är *Påve* och *Fjällström*, bland de samiskspråkiga namnen möter även bl.a. *Svonni*, *Sunna* och *Utsi* såsom något mer frekventa, och bland de finskspråkiga *Kuhmunen* och *Sevä*. En del regionala skillnader i släktnamnskicket kan även noteras. Vad gäller de samiska namnbytena under perioden 1920–2004 kan iakttas att efterleden *-fjäll* en hel del gånger kommer till användning i de samiska nybildningarna, att ett antal samiskspråkiga släktnamn antas och registreras men att det i de flesta fall är tidigare belagda namn samt att en del finskspråkiga namn översätts till svenska. Några nytagna namn är bildade till ortnamn: *Salming* till finskt *Salmi* och *Daimar* till samiskt *Daima*. Intressantast är nog den del av studien som

handlar om antagande av de samiskt markerade släktnamnen. Bl.a. utifrån en intervjuundersökning kan olika överväganden som föranlett antagandet av denna typ av namn noteras: namnet som etnisk markör inom den egna gruppen, viljan att manifesteras ett samiskt namn i majoritets-samhället, synen på släktnamnet som kulturarv etc. Avhandlingen – vars framställning hade kunnat koncentreras en del och även finslipas vad gäller struktur – belyser från skilda perspektiv släktnamnsbyten hos medlemmarna i en språklig minoritet, inte minst i ljuset av de över tid förändrade politiska förhållandena. L.-E.E.

Kåre Hoel, Bustadnavn i Østfold 9. Varteig, utgitt av Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo, ved Tom Schmidt, 203 s., 1 faksimil och 1 karta på eftersättsblad, 1 lös karta, Oslo 2010 (Institutt for lingvistiske og nordiske studier). ISBN 978-82-7099-572-1. Projektet Bustadnavn i Østfold (BØ), dvs. utgivningen av professor Kåre Hoels (1922–89) manuskript till en reviderad och kompletterad Østfold-utgåva, baserad på Oluf Ryghs Norske Gaardnavne (NG, 18 band 1897–1924), redigeras ömsevis av Tom Schmidt (udda nummer) och Margit Harson (jämna nummer). Ryghs, Hoels och redaktörernas bidrag särhålls i namn-artiklarna genom typografiska arrangemang. Urvalskriteriet är fortsatt namnen på permanent bosättning fram till ca 1900. I princip redovisas samtliga belägg äldre än ca 1700, därefter görs ett urval. Av hänsyn till en bredare läsekrets och seriens funktion som onomastiskt uppslagsverk ges konsekvent tolkningar av förekommande namnelement, både i simplex-namn och i sammansättningarnas bestämnings- och huvudleder. Bokens första del redovisar först bygde-, härads- och sockennamnet *Varteig* och därpå områdets övriga bebyggelsenamn: namn på ”matrikkelgårder” med underliggande ”bruk” och ”husmannsplasser”. I egna avsnitt upptas försvunna (ej längre levande eller identifierbara) namn samt gamla ”bygde- og grendenavn”. I den andra delen kommenteras i alfabetisk ordning det topografiska ordförrådet i bebyggelsenamnen. Därpå följer litteratur- och källförteckningar, förkortningslistor, en redogörelse för ljudskriftssystemet och slutligen fyra register: de tolkade ortnamnen i respektive utanför *Varteig*, i texten anförda ord, person- och tillnamn. Utgåvan illustreras med ett faksimil av Ryghs uppteckningar från häradet och en karta över häradsindelningen i Østfold. Som lös bilaga finns ett topografiskt kartblad i skala 1:50 000 över *Varteig*. Härmed har nio av de 22 häradsdelarna utkommit, detta i berömvärd takt och med föredömlig disciplin vad avser den planliga redovisningen av namnstoffet, med

Ryghs, Hoels och redaktörernas bidrag till tolkningarna, som ofta är okomplicerade, men vid behov tillåts växa ut till allsidigt resonerande redovisningar. G.H.

Namn – en spegel av samhället förr och nu, red.: Staffan Nyström, 189 s., Stockholm 2010 (Norstedts). (Ord och stil. Språkvårdssamfundets skrifter 41.) ISBN 978-91-1-303081-4. I denna volym finner man tio artiklar som belyser namnens funktioner och användningen av namnen i olika samhälleliga sammanhang från runtid till nutid. Det socioonomastiska temat är volymens kitt men det är uppenbart att artiklarna författats med lite olika ambitionsnivåer för ögonen. Den inledande artikeln är Gunnstein Akselbergs försök till avgränsning av det socioonomastiska forskningsområdet, där områdets många dimensioner lyfts fram liksom tidiga arbeten av bl.a. Sven Benson och Eero Kiviniemi nämns. Fem av de följande artiklarna rör ortnamn, fyra andra personnamn. Terhi Ainiala berör somaliers namn på gator, torg och parker i stadsdelen Nordsjö i Helsingfors, där exempelvis huvudgatan heter *Mogadishu Avenue*. Maria Löfdahl och Lena Wenner uppehåller sig vid ortnamnen i den mångkulturella stadsdelen Angered i Göteborg. Man fäster sig här vid det som sägs om barns ortnamn. Kontaktonomastiska perspektiv lämnar Aud-Kirsti Pedersen i bidraget ”Stadnamn og identitet ved språkskifte”, där bl.a. principiellt viktiga frågor rörande semantisk överföring av ortnamn i ett flerspråkigt språksamhälle i relation till fonologisk dryftas. Med utgångspunkt från sin studie *Ortnamn i stilistisk variation (2006)* pläderar Staffan Fridell för användandet av ett variationsperspektiv vid värderingen av olika ortnamnsformer. Det ligger mycket i detta, även om formerna naturligtvis samtidigt måste betraktas ur ett språkförändringsperspektiv. Den sista ortnamnsartikeln är Svavar Sigmundssons om isländska namn på torp och småhus på ofri mark utan tillhörig jord. Här beskrivs ett rätt instabilt namnbruk, där namn myntats efter innehavare men bytts ut när en ny ägare kommit. Bland namnen finns en del som syftar på torpens undermålighet (*Víti* ’helvete’, *Sudda* ’något fuktigt’, *Lúsakot* ’lustorp’ m.fl.). Givande är läsningen av Magnus Källströms artikel om personnamn i runinskrifter. Han diskuterar på ett intressant sätt gränsdragningen mellan äkta parentonymica (alltså patronymica och metronymica) och det som kan vara mer tillfälliga förklarande tillägg. Förhållandet mellan ordföljden i fraserna och arvsrätten dryftas också. Emilia Aldrin diskuterar i sitt bidrag de nyblivna föräldrarnas inställning till namn och identitet och hur detta påverkar deras namnval, Guðrún Kvaran den isländska namnlagen 1996 och de konsekvenser denna fått för det isländska per-

sonnamnsskicket och till sist Linnea Gustafsson smeknamnens funktion. De tre sista artiklarna visar den mångfald aspekter som kan belysas inom socioonomastikens ramar. Redaktörens inledning hjälper läsaren att se de gemensamma perspektiv som finns i bokens olika artiklar men som man kanske inte omedelbart upptäcker. L.-E.E.

Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences Uppsala 19–24 August 2002 5, editors: Eva Brylla, Maria Ohlsson & Mats Wahlberg in collaboration with Wolfgang Haubrichs & Tom Schmidt, IX + 427 s., Uppsala 2010 (Instituet för språk och folkminnen). ISBN 978-91-7229-074-7. Detta är den femte och avslutande rapporten från den välbesökta namnforskarkongressen i Uppsala 2002, *Names in language and society*, med 374 deltagare från 41 länder. Rapporten innehåller föredragen från kongressens sektion 3. *Name formation, name change and name loss*. Den publiceras i två avdelningar, *3a (Papers in French and German)* och *3b (Papers in English)*. Sektion 3a innehåller Wolfgang Haubrichs *Einleitung* och 25 av redaktionen antagna föredrag, varav 15 avser ortnamn, medan nio gäller antroponymer (personnamn), häribland ett som väl snarare hör till den appellativiska kategorin etnonymer (folk-beteckningar på *-varii*), samt ett standardisering och diversifiering av internationella produktnamn. Sektionens enda ”nordiska” föredrag är Eva Nymans bidrag ”Nordische Ortsnamen auf *-und* in ihrem europäischen Zusammenhang”. Sektion 3b innehåller Tom Schmidts *Summary presented at the final session* och ytterligare 16 antagna föredrag, varav 11 rör ortnamn och fem personnamn. Här är de ”nordiska” bidragen flera: Teri Ainiala redovisar hur det sena 1900-talets mikrotoponymiskt ännu rika agrarsamhälle snabbt omvandlats med betydande namnförluster som följd. Marja Kallasmaa beskriver hur inlånade svenska ortnamn i Estland genomgått folketyologiska omvandlingar vid anpassningen till estniskans fonetiska system. Katharina Leibring undersöker strukturer hos svenska barns individuella leksaksnamn. Ritva Liisa Pitkänen gör sociolingvistiska studier över finsktalande personers skilda namnförråd. Toni Suutari beskriver hur utvecklingen över tid i svensktalande och samiska områden i Finland idag leder till namnförändring och namnförlust i de tvåspråkiga områdena till förmån för finska namn och namnformer. – Den första rapporten i serien utkom 2005 (anmäld 2006 i ANF 121), den andra och tredje 2005 och 2006 (anmälda 2008 i ANF 123) och den fjärde 2008 (anmäld 2009 i ANF 124). G.H.

Skånes ortnamn. Serie A. Bebyggelsenamn. Del 6. Gärds härad, av Berit Sandnes, 261 s., Lund 2010 (Institutet för språk och folkminnen. Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund). ISBN 978-91-7229-069-3; ISSN 0284-2416.

Vi har i de senare årens krönikor flera gånger uppmärksammat den målmedvetna utgivningingen i serien Skåne ortnamn. I årets krönika skall den del som behandlar namnen i Gärds härad granskas. Författare är Berit Sandnes som år 2003 disputerade i Trondheim på en avhandling om kontakten mellan nordiskt och skotskt språk i ortnamnen på Orkneyöarna. Hon berättar inledningsvis att hon, när hon kom till Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund 2006, aldrig hade arbetat med skånska ortnamn, inte heller skrivit ett ord svenska. Att fyra år senare lägga fram en del i serien Skånes ortnamn är därför högst notabelt. Gentemot tidigare delar i serien registrerar man att urvalet av namn på hemmansdelar, torp och lägenheter i denna del är mer restriktivt än tidigare, och dessutom behandlas genomskinliga namn av typen *Ola Jöns* endast ifall de uppvisar viss kontinuitet. Dessa förändringar låter sig försvaras. Gärds härad i nuvarande Kristianstads kommun har i öster Kristianstadsslätten, i söder och väster skogsbygder på utlöpare av ett par höjdsträckningar och mellan dessa områden den s.k. risbygden. Dessa förhållanden speglas också i ortnamnen. Maglehem är den enda socknen i häradet som har en kustlinje mot Östersjön, och betecknande nog finns där namn på *-drätt* för platser där man ursprungligen dragit någon typ av vad eller not (s. 124). I inledningen ges en översikt över området ortnamn av olika ålder. Rörande de dialektala förhållandena får man bl.a. veta att tungspets-*r* var vanligt i uppteckningar i häradet omkring 1900, och ännu på 1930-talet tycks tungspets-*r* och tungrots-*r* ha växlat i Everöd och Ö. Sönnarslöv. Som vanligt möter en rad topografiska ord i ortnamnsbildningarna, såsom *kupa* i samband med *Kuberup* (s. 52) och *ribba* om jordrensa i samband med *Rebbetuaröd* (s. 82 f.). För existensen av en avledning **bredding* i betydelsen 'bred äga' ges argument (s. 35). Intressant är tolkningen av *Ugerup* till **wik*, **wiki* 'åkrök' (s. 91 f.); namnet skulle med denna härledning betyda 'torpet vid åkröken', något som synes ha topografisk motivering. Sambandet mellan ett feng. *waröð*, *warð* och isl. *vör*, no. dial. *vor* – som nämns i samband med härledningen av *Everöd* (s. 58) – hade kunnat klargöras tydligare i anslutning till tidigare etymologiska framställningar. I samband med tolkningen av *Köle* (s. 133) och *Öllsjö* (s. 160) hade tolkningsalternativen kunnat prövas ytterligare. I något fall avvisas en tolkning i anslutning till ett ord som *inte* styrkts i dialekten, såsom vid *Klåröd* (s. 164) där en anknytning till ett äldre **klā* 'höjd', 'klyfta' nog trots allt bör hållas öppen. Å andra sidan borde möjligheten

av en bildning av *Gringelstad* till ett element svarande till nederl. *grind* 'grov sand, grovt mjöl' och fvn. *grind* 'sand, grus' (s. 85) ha motiverats bättre. Värt att uppmärksamma – för att nu nämna ett av de yngre namnen – är *Rallate* (s. 41) som är namnet på en gård i en djup dalsänka, bildat till verbfrasen *ralla té* (*ralla* 'ramla i väg'). Vanligen brukar imperativnamn av denna typ åsyfta krogar men så kan det inte vara i detta fall. Värda beröm är de figurer som finns i monografin, liksom det illustrativa bildsjok som återfinns s. 104–118 och som belyser enskilda namns sakliga bakgrund. Man har god anledning att vara tacksam för att utgivningen av serien Skånes ortnamn så målmedvetet framskrider, och att denna del nu kan fogas till de tretton tidigare. L.-E.E.